



Lietuvių kalbos institutas |
Institute of the Lithuanian Language



Lenkijos mokslų akademijos Slavistikos institutas |
Institute of Slavic Studies of the
Polish Academy of Sciences

Tarptautinė mokslinė konferencija
KALBŲ IR KULTŪRŲ SĄVEIKA EUROPOJE:
PARIBIŲ ZONOS IR KONTAKTINĖS ERDVĖS

2021 m. rugsėjo 8–10 d.

Pranešimų anotacijos



Międzynarodowa konferencja naukowa
WZAJEMNE ODDZIAŁYWANIA JĘZYKÓW
I KULTUR W EUROPIE:
POGRANICZA I PRZESTRZENIE KONTAKTÓW

8 – 10 września 2021 roku

Tezy referatów



International Scientific Conference
INTERACTION OF LANGUAGES AND CULTURES IN EUROPE:
BORDER AND CONTACT AREAS

8th–10th September 2021

Annotations

Konferencijos mokslinis komitetas | Conference scientific committee:

Prof. habil. dr. Danguolė Mikulėnienė, Lietuvių kalbos institutas (pirmininkė) / Institute of Lithuanian Language (chairperson)

Prof. habil. dr. Anna Zielińska, Lenkijos mokslų akademijos Slavistikos institutas (pirmininkė) / Institute of Slavic Studies of the Polish Academy of Sciences (chairperson)

Dr.(HP) Ona Aleknavičienė, Lietuvių kalbos institutas / Institute of Lithuanian Language

Prof. habil. dr. Grasilda Blažienė, Lietuvių kalbos institutas / Institute of Lithuanian Language

Prof. habil. dr. Bernhard Brehmer, Greifswaldo universitetas / University of Greifswald

Prof. habil. dr. Wojciech Chlebda, Opolės universitetas / University of Opole

Prof. habil. dr. Björn Hansen, Rėgensburgo universitetas / University Regensburg

Dr. Danutė Liutkevičienė, Lietuvių kalbos institutas / Institute of Lithuanian Language

Prof. habil. dr. Manuela Nevaci, Rumunijos akademijos „Iorgu Iordan – Al. Rosetti“ lingvistikos institutas, Bukarešto universitetas, Rumunija / Romanian Academy “Iorgu Iordan – Al. Rosetti” Institute of Linguistics, University of Bucharest, Romania

Prof. habil. dr. Anna Stafacka, Latvijos universiteto Latvių kalbos institutas / Latvian Language Institute University of Latvia

Prof. habil. dr. Sergejus Temčinas, Lietuvių kalbos institutas / Institute of Lithuanian Language

Prof. habil. dr. Anna Tyrpa, Lenkijos mokslų akademijos Lenkų kalbos institutas / Institute of Polish Language Polish Academy of Sciences

Konferencijos organizacinis komitetas | Conference organizing committee:

Dr. Vilija Sakalauskienė, Lietuvių kalbos institutas (pirmininkė) / Institute of Lithuanian Language (chairperson)

Habil. dr. Zofia Sawaniewska-Mochowa, Lenkijos mokslų akademijos Slavistikos institutas (pirmininkė) / Institute of Slavic Studies of the Polish Academy of Sciences (chairperson)

Dr. Małgorzata Kasner, Lenkijos mokslų akademijos Slavistikos institutas / Institute of Slavic Studies of the Polish Academy of Sciences

Prof. habil. dr. Maksim Duszkin (Duškin), Lenkijos mokslų akademijos Slavistikos institutas / Institute of Slavic Studies of the Polish Academy of Sciences

Dr. Nadiežda Morozova, Lietuvių kalbos institutas / Institute of Lithuanian Language

Dr. Agnė Čepaitienė, Lietuvių kalbos institutas / Institute of Lithuanian Language

Dr. Anželika Gaidienė, Lietuvių kalbos institutas / Institute of Lithuanian Language

Dr. Aurelija Gritėnienė, Lietuvių kalbos institutas / Institute of Lithuanian Language

Dr. Jolita Urbanavičienė, Lietuvių kalbos institutas / Institute of Lithuanian Language

Dokt. Pavelas Skorupa, Lietuvių kalbos institutas / Institute of Lithuanian Language

Parengė | Edited by

Agnė ČEPAITIENĖ, Nadiežda MOROZOVA, Vilija SAKALAUŠKIENĖ, Zofia SAWANIEWSKA-MOCHOWA

Turinys | Contents

Stanislav Aprilashvili <i>Przejawy wielokulturowości w nazewnictwie miejskim Lwowa</i>	6
Laimutis Bilkis <i>Lietuvių vietovardžiai su šaknimi gud- „Lietuvos vietovardžių žodyne“: pastabos dėl struktūros, kilmės ir motyvacijos</i>	7
Laura Brazaitienė <i>Tarmės ir bendrinės kalbos vaizdiniai Kauno rajono gimnazistų požiūriu</i>	8
Anna Weronika Brzezińska, Małgorzata Fabiszak <i>Nazewnictwo ulic na polsko-niemieckim pograniczu w obliczu zmian języka urzędowego</i>	10
Bartosz Dondelewski <i>(Nie)ostrość tożsamości na pograniczu hiszpańsko-portugalskim – Przypadek społeczności językowej A Fala de Xálima (Hiszpania)</i>	11
Maksim Duszkin (Duškin) <i>O mieszanii się składni różnych języków w tekstach naukowych</i>	13
Gabriela Dziamaska-Lenart <i>Ślady wielokulturowej przeszłości utrwalone w zasobie frazeologicznym polszczyzny XIX i XX wieku</i>	14
Ewa Dzięgiel <i>Z historii oddziaływania języka rosyjskiego na polski (na materiale tytułów polskojęzycznej prasy w międzywojennym ZSRS)</i>	15
Piotr Fliciński <i>Sensowność badania frazeologii XIX w. w kontekście walidacji współczesnego zasobu związków frazeologicznych</i>	16
Anželika Gaidienė, Danutė Liutkevičienė <i>Žodžiai krūmas, puskrūmis, krūmokšnis, krūmelis: botanikos terminai ir kasdienis suvokimas</i>	17
Ewa Golachowska <i>Słownictwo konfesyjne we współczesnym języku białoruskim. Język na skrzyżowaniu kultur i religii</i>	18
Aurelija Gritėnienė <i>Rusija „Lietuvių kalbos žodyno“ iliustraciniuose sakiniuose ir apibrėžtyse</i>	19
Iryna Holotova <i>Personal Names and Language Personality in the Situation of Contact Bilingualism</i>	20
Anna Jorroch <i>„New-speakers“ i ich „old-speakers“. O akwizycji języka niemieckiego dwóch pokoleń na Mazurach</i>	21
Inga Kapeniece <i>Adjectives in Dictionaries of Jacobus Lange (1773, 1777)</i>	22
Krišs Kapenieks <i>Kontaktinių kalbų atspindžiai kuršininkų kalbos daiktavardžio linksniavime ir daryboje</i>	23
Małgorzata Kasner <i>Litewski dyskurs miejski w czasach przełomu niepodległościowego: „Regnum“ (1991-1992), „Sietynas“ (1988-1991), „Miestelėnai“ (1991)</i>	24
Asta Leskauskaitė <i>Change of Some Prepositional Constructions in South Aukštaitian</i>	25
Violeta Meiliūnaitė, Asta Balčiūnienė <i>Šiaurinių rytų aukštaičių kalbiniai ir kultūriniai kontekstai</i>	26
Danguolė Mikulėnienė <i>Phonological Interaction of the Local Lithuanian and Polish Languages in Kaunas–Jonava–Kėdainiai Area</i>	27
Rita Miliūnaitė <i>Naujoji leksika kalbų ir kultūrų sąveikoje: selfie atvejis lietuvių kalboje</i>	29
Włodzimierz Moch <i>Nowsze zapożyczenia angielskie w języku polskiej młodzieży a wzory kultury popularnej</i>	30
Koji Morita <i>Nieostrość granic językowych i tożsamościowych w warunkach polilingwizmu i wielokulturowości pogranicza bałtycko-słowiańskiego</i>	31
Jūratė Pajėdienė <i>Svetimo pasaulio prisijaukinimas šiaurės vakarų žemaičių kalbėjime</i>	32
Nida Poderienė, Sonata Vaičiakauskienė <i>Lithuanian Language versus English Language in Students’ Linguistic Community</i>	33

Zofia Sawaniewska-Mochowa, Vilija Sakalauskiėnė <i>Litewskie i polskie słowniki regionalne. Ujęcie porównawcze</i>	34
Žavinta Sidabraitė <i>Tapatybės slinktyš XVIII amžiaus antrosios pusės Prūsijos tekstuose: Gotfrydo Ostermejerio ir Kristijono Gotlybo Milkaus atvejis</i>	35
Monika Skerytė-Kazlauskienė <i>Nuolat gyvenančių Lietuvoje ir reemigravusių moksleivių santykis su lietuvių kalba</i>	36
Magdalena Steciąg <i>Lingua receptiva: ekolingwistyczne ujęcie słowiańskich kontaktów międzyjęzykowych w przestrzeni pogranicza (przypadek polsko-czeski)</i>	37
Inga Strungytė-Liugienė <i>Religinių raštų draugija Klaipėdoje ir pirmieji lietuviški anglų religinės literatūros vertimai</i>	38
Alisa Stunžaitė <i>Where Do These Names Come from? Motivation of Vilnius County Drymonyms of Slavic Origin</i>	39
Nijolė Tuomienė <i>Kalbos ypatybių kaita ir suartėjimas Lietuvos paribio dialektuose</i>	40
Jolita Urbanavičienė <i>Lietuvių kalbos tarmių kontaktai su kitų kalbų sistemomis: naujausi virtualūs tarmių leksikografiniai duomenys</i>	41
Anna Zielińska <i>Zmiany gramatyczne wywołane przez kontakt językowy</i>	42
Galina Zimowec <i>Dimensions of English Influence on Modern Ukrainian</i>	43
Vilma Zubaitienė <i>Sava ir svetima XVIII a. pabaigos ir XIX a. vidurio lietuvių leksikografijoje</i>	44
Роман Васько, Алла Королёва <i>Глобально-прецедентные онимы как результат межкультурного трансфера</i>	45
Стефан Гжибовский <i>О лингвистическом статусе так называемых „островных говоров“ (на примере старообрядцев в Польше)</i>	46
Светлана Гриценко <i>Статика и динамика украинского лексикона XVI–XVII вв.</i>	47
Игорь Королев <i>Эколингвистические модусы природных и социальных доминант в дискурсивном пространстве</i>	49
Елена Крюкова <i>Название доклада: психо-социальная адаптация сознания носителей разных языков к межкультурному общению</i>	50
Дарья Лавринов <i>Образ мазура в славянской фольклорной языковой картине мира</i>	51
Наталья Ладыняк, Татьяна Сукаленко <i>Концепт Богородицы в украинской и польской языковых картинах мира</i>	52
Оксана Ника <i>Оним в барокковой проповеди XVII века (к построению словаря онимов бароккового текста)</i>	53
Зинаида Пахолок <i>Украинский пласт в научном наследии Миколая Крушевского</i>	54
Руслан Ткачук <i>Православный мир в реформационной орбите: отрицание культа Богородицы в рукописи Мелетия Смотрицкого 1609 года</i>	55
Олеся Черхава, Наталия Базыляк <i>Религиозно-популярный дискурс как пространство для межконфессиональных контактов</i>	56
Марина Чистякова <i>Версии слова Иоанна Златоуста о милостыне в церковнославянском Прологе</i>	57

STANISLAV APRILASHVILI

Uniwersytet Warszawski

Przejawy wielokulturowości w nazewnictwie miejskim Lwowa

Lwów jest miastem, które w ciągu swojej ponad ośmiowiecznej historii kilka razy zmieniało gospodarza. Nowi władarze miasta za każdym razem zmieniali nazewnictwo obecne w przestrzeni miejskiej – nazwy dzielnic, ulic, obiektów. Było to związane z chęcią przypięczętowania swojej obecności, a także utrwalenia wzorców językowych we mieście.

Nazwy własne poza funkcją identyfikacyjną pełnią również szereg innych funkcji, m.in. aluzyjną. Urbanonimy, które jedynie z pozoru pełnią jedynie funkcję nazewniczą, są istotnym źródłem wiedzy o kulturze miasta. W referacie zostanie udowodniona teza, że urbanonimy mogą być źródłem wiedzy o wielokulturowej historii i kulturze Lwowa.

Migracje ludności średniowiecznej wpłynęły na strukturę demograficzną miasta. Lwów był arką Noego, skupiał przedstawicieli wielu narodowości. W mieście mieszkali Polacy, Ukraińcy (Rusini), Żydzi, Ormianie, Niemcy, Serbowie i inni. W XII w. do miasta *semper fidelis* przybyli Ormianie, którzy uciekali przed tureckim ludobójstwem. Z biegiem czasu społeczność założyła katedrę, bank, istniała nawet dzielnica ormiańska w mieście. Centrum życia tej mniejszości była ul. Ormiańska. Podobnie do wspomnianego modelu tworzenia urbanonimów powstały nazwy ulic Ruskiej czy Serbskiej.

Lwów leżał na przecięciu szlaków handlowych, stąd kupcy z różnych krajów osiedlali się i zakładali zagrody, które następnie rozwijały się i tworzyły ulice oraz dzielnice. W XIV w. Niemiec Sommerstein wybudował folwark, które następnie rozwinął się do poziomu wsi, która w latach 30. XX w. została przyłączona do miasta. Folwark nosił nazwę *Sommersteinshof*, która przez mieszkańców Lwowa została spolszczona do formy *Zamarstynów*.

Tygiel narodów, mieszanka narodowości obecnych w mieście wpływała na wszystkie jego sfery życia, w tym na urbanonimy. Przeprowadzone badania pokazują powiązania onomastyki z wielonarodową kulturą Lwowa.

LAIMUTIS BILKIS

Lietuvių kalbos institutas

Lietuvių vietovardžiai su šaknimi *gud-* „Lietuvos vietovardžių žodyne“: pastabos dėl struktūros, kilmės ir motyvacijos

Apie liet. vietovardžius su šaknimi *gud-* rašyta nemažai. Šio tipo vandenvardžiai analizuoti Bronio Savukyno, Aleksandro Vanago, Vytauto Mažiulio darbuose. Simas Karaliūnas aptarė ir kitų klasių vietovardžių su *gud-* kilmės galimybes. Jie tirti ir oikonimų, oronimų, kitų vietovardžių analizės kontekste. Iki šiol paskelbta įvairių alternatyvių hipotezių tiek dėl pačių vietovardžių, tiek dėl jų galimų etimonų kilmės. Pranešime numatoma pateikti visų iš gyvosios kalbos užrašytų ir „Lietuvos vietovardžių žodyno“ III tomo vieną didoką kilminį lizdą sudarančių vietų vardų su *gud-* struktūrinę apžvalgą, aptarti jų kilmės ir motyvacijos polinkius, išskiriant toponimų rūšines, struktūrines bei semantines grupes, tikėtinai kilusias iš liet. *gūdas* ‘*baltarusis (kartais lenkas ar rusas); kitos tarmės žmogus (gudais vadina žemaičiai aukštaičius, panevėžiškiai kupiškenus ir t. t.)*’. Taip pat bus atkreipiamas dėmesys į tuos atvejus, kai remiantis turima gausia toponimine medžiaga galimos tam tikros etimologinės korekcijos.

LAURA BRAZAITIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

Tarmės ir bendrinės kalbos vaizdiniai Kauno rajono gimnazistų požiūriu

Šio pranešimo objektas – Kauno rajono gimnazijose besimokančių aukštesniųjų klasių jaunuolių nuostatos apie tarmės ir bendrinės lietuvių kalbos variantus.

Pranešime remiamasi 2018–2019 m. ekspedicijų metu surinkta medžiaga iš Kauno rajono gimnazijų (Vilkijos, Čekiškės, Raudondvario, Babtų, Vandžiogalos, Domeikavos, Karmėlavos, Neveronių, Zapyškio, Ežerėlio, Akademijos, Garliavos, Piliuonos). Apklausta daugiau nei septyni šimtai moksleivių, gauta per tūkstantį keturis šimtus pieštinių žemėlapių.

Kauno rajono savivaldybės teritorija kalbiniu požiūriu nėra vienalytė. Joje kalbama ir vakarų aukštaičių kauniškių, ir šiauliškių šnektomis (Girdenis, Zinkevičius 1966: 139–147; Zinkevičius 1969: 365–380). Greta jų kai kuriose zonose (Čekiškės, Babtų, Vandžiogalos, Karmėlavos) iki šiol funkcionuoja ir vietinis lenkų kalbos variantas (Karaš 2016: 1–24; Rutkowska 2014: 216–227; 2016: 1–11; Geržotaitė, Meiliūnaitė 2014, XIV žemėlapis ir komentaras).

Pastebėta, kad su tarmine raiška Kauno rajono gimnazistai pirmiausia asocijuoja žemaičių ir vakarų aukštaičių kauniškių (suvalkiečių) zonas – Telšių, Plungės, Marijampolės apylinkes. Rytinės ir pietrytinės Lietuvos dalys kaip tarminės nurodytos rečiau. Tarmiškumo silpnėjimą einant iš vakarų į rytus patvirtina ir ankstesnių tyrimų išvados (Aliūkaitė, Mikulėnienė et al. 2017: 146–147).

Su bendrine lietuvių kalba jaunuoliai sieja arealą, į kurį įeina didmiesčiai (Kaunas, Vilnius) ir aplinkiniai Vidurio Lietuvos regionai (Kėdainiai, Kaišiadorys, Jonava). Jis apima didesnę teritoriją nei ta, kurią geolingvistai yra išskyrę kaip kalbinio standarto plotą (Geržotaitė, Mikulėnienė 2014, XIII žemėlapis ir komentaras).

Gauti rezultatai liudija šiame areale vykstančius tradicinių vietinių kalbos variantų pokyčius. Iš žemėlapių išryškėję kalbinio variantiškumo vaizdiniai leidžia prielaidiškai kalbėti apie aukštą bendrinei kalbai artimesnio kalbinės giminės ir apylinkių varianto vertę ir tęstinumą.

Literatūra

Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura. *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017.

Geržotaitė Laura, Meiliūnaitė Violeta. Kitų kalbų vietiniai variantai Lietuvoje: žemėlapis ir komentarai, – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*. Sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė, Vilnius: Briedis, 2014, XIV žemėlapis ir komentaras (sp. įklija).

Geržotaitė Laura, Mikulėnienė Danguolė. Geolektų ir regiolektų formavimasis Lietuvoje: žemėlapis ir komentarai, – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*. Sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė, Vilnius: Briedis, 2014, XIII žemėlapis ir komentaras (sp. įklija).

Girdenis Aleksas, Zinkevičius Zigmantas. Dėl lietuvių kalbos tarmių klasifikacijos, – *Kalbotyra* 14, 1966, 139–147.

Karaš Halina. *Język polski na Kowieńszczyźnie – sytuacja, zmiany, stan na początku XXI wieku*, – *Lietuvos lenkų tarmės*, 2016, [1–24]. Prieiga internetu:

http://www.lenkutarmes.flf.vu.lt/files/karas_Język_polski_na_Kowienszczyznie_sytuacja_zmiany_stan.pdf (žiūrėta 2020 04 02).

Rutkovska Kristina. Lenkų kalbos paplitimas ir vartojimo ypatumai, – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*. Sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė, Vilnius: Briedis, 2014, 216–227.

Rutkovska Kristina. Dabartinė Lietuvos lenkų tarmių būklė, – *Lietuvos lenkų tarmės*, 2016, [1–11]. Prieiga internetu: http://www.lenkutarmes.flf.vu.lt/files/rutkovska_siuolaikines_lenku_tarmes.pdf (žiūrėta 2020 04 02).

Zinkevičius Zigmantas. Apie lietuvių kalbos tarmių skirstymą, – *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai*. A serija 3 (31), Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1969, 365–380.

ANNA WERONIKA BRZEZIŃSKA, MAŁGORZATA FABISZAK

Instytut Antropologii i Etnologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Anglistyki, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Nazewnictwo ulic na polsko-niemieckim pograniczu w obliczu zmian języka urzędowego

Nazewnictwo ulic często traktowane jest jako odzwierciedlenie dominującego porządku ideologicznego. Por. m. in. Azaryahu (1986, etc.), który pisze na temat przemianowania ulic w czasie zmian ustrojowych w Berlinie Wschodnim, oraz Vuolteenaho i Berg (red.) 2007 na temat toponimii krytycznej (patrz też Hałas 2004, Kaltenberg-Kwiatkowska 2011, Kałużna 2018). Zazwyczaj takie zmiany mają charakter częściowy, tak, że różne warstwy historycznie istotnych postaci, wydarzeń i wartości nakładają się na siebie. Zmianie zazwyczaj ulegają nazwy głównych ulic w centrum miasta o dużym znaczeniu symbolicznym, a mniejsze ulice na peryferiach pozostają niezmienione. Kiedy przekształceniu ulega nie tylko ustrój, ale i przynależność państwowa danego miasta, a z nią język urzędowy, przemianowaniu ulegają (niemal) wszystkie ulice. W naszym wystąpieniu chcemy poddać analizie takie właśnie zjawisko na przykładzie trzech miejscowości: Poznania, Zbąszynia i Słubic w okresie od 1918 roku do 1950 oraz po 1989 roku. W tym czasie Poznań i Zbąszyn zmieniały przynależność państwową trzykrotnie (Prusy > II Rzeczpospolita > III Rzesza > PRL), a Słubice (do 1945 przedmieście Frankfurtu(O)) jeden raz (III Rzesza > PRL). Poznań i Zbąszyn przed I wojną światową były miastami wielokulturowymi z językiem urzędowym niemieckim i lokalnym językiem polskim, w Słubicach po II wojnie światowej nastąpiło zerwanie ciągłości kulturowej przez całkowitą wymianę ludności. Poznań to stolica regionu o dużym znaczeniu symbolicznym, Zbąszyn – niewielkie miasto gminne o silnej tożsamości lokalnej, a Słubice – miasto graniczne postrzegane jako peryferyjne. W referacie prześledzimy w jaki sposób te cechy (rozmiar, położenie geograficzne i znaczenie kulturowe) oraz dominująca ideologia wpływają na praktyki nazewnictwa. Materiał badawczy pochodzi z uchwał miejskich dotyczących nazw ulic, wywiadów z przedstawicielami administracji i działaczy miejskich oraz analizy prasy lokalnej. Metoda badawcza łączy w sobie narzędzia jakościowe wypracowane na gruncie Krytycznej Analizy Dyskursu (zwł. Wodak i Krzyżanowski 2011) z ilościową analizą zmian nazw ulic (analiza czynnikowa). Wyniki wskazują na dynamiczną interakcję czterech wyróżnionych powyżej czynników wpływających na nazewnictwo ulic w badanym okresie.

BARTOSZ DONDELEWSKI

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

(Nie)ostrość tożsamości na pograniczu hiszpańsko-portugalskim – Przypadek społeczności językowej *A Fala de Xálima* (Hiszpania)

Przedmiotem referatu jest język *A Fala*, należący do galicyjsko-portugalskiej podgrupy języków romańskich. Posługuje się nim około 5000 osób (dwujęzycznych) zamieszkałych w prowincji Cáceres (Hiszpania) na granicy z Portugalią (Carrasco González, 1996, 1997; Costas González, 2013).

A Fala jeszcze w latach 90. XX w. znana była ze względu na swoją żywotność oraz wysoki wskaźnik przekazywalności pokoleniowej. W najnowszych badaniach (Ramallo, 2011; Manso Flores, 2016), zauważa się oznaki zanikania znajomości niektórych form wernakularnych wśród młodego pokolenia i wykazuje się spadek liczby rodzimych użytkowników. Prawdopodobną przyczyną jest zmieniająca się struktura społeczna i relacje gospodarcze. *A Fala* nie jest już językiem odizolowanym geograficznie.

Autor zastanawia się nad znaczeniem lokalnego języka dla tożsamości grupy użytkowników *A Fali*, określanej jako wspólnota praktyki (ang. *community of practice*, (Rampton, 2009; Coupland, 2010; Meyerhoff i Strycharz, 2013)). Praktyką wokół której ukonstytuowała się wspólnota jest „praca na rzecz ochrony *A Fali*”. Jej członkowie mają odpowiednie zaplecze oraz prestiż, które pozwalają na decydowanie o przyszłości tego języka.

Przeprowadzona analiza 6 wywiadów (ok. 10 godzin) z członkami wspólnoty oraz obserwacje antropologiczne *in situ* pozwalają stwierdzić, że dziedzictwo językowe jest przedmiotem pozytywnych aksjologicznie pozycjonowań społecznych i ideologicznych. *A Fala* przetrwała do dzisiaj między innymi ze względu na swoją istotność społeczną. Lokalna elita buduje swoją tożsamość wokół języka i jest gotowa działać na rzecz jej zachowania.

Przy badaniu materiału kierowano się zasadami analitycznymi zaproponowanymi przez Bucholtz i Hall (2004a, 2004b, 2005, 2010) w ramach tzw. językoznawstwa socjokulturowego. Autorki proponują dynamiczną wizję tożsamości jako kategorii społecznej tworzonej w sposób, intersubiektywny i nieustalonej apriorycznie w makrokategoriach społecznych rozumianych jako jednorodne i trwałe stany psychologiczne (inaczej niż np. w socjolingwistyce Labova).

W referacie zostaną omówione wypowiedzi dotyczące poszczególnych osób lub grup społecznych niebędących członkami społeczności *Xálimy* (mieszkańców pobliskich miejscowości po obu stronach granicy, naukowców z hiszpańskiej Galicji, aktywistów językowych z Katalonii itp.). Przeanalizowane zostaną pozycjonowania społeczne i ideologiczne zauważalne w wypowiedziach członków społeczności *Xálimy*, aby na tej podstawie przedstawić repertuar dyskursywnych mechanizmów budowania ich tożsamości językowej wobec Innego z obu stron granicy.

Bibliografia:

Bucholtz, M. i Hall, K. (2004a) ‘Language and Identity’, w Duranti, A. (red.) *A Companion to Linguistic Anthropology*. Malden, MA: Blackwell, str. 369–394.

Bucholtz, M. i Hall, K. (2004b) ‘Theorizing identity in language and sexuality research’, *Language in Society*, 33(4), str. 501–547.

Bucholtz, M. i Hall, K. (2005) ‘Identity and interaction: a socio-cultural linguistic approach’, *Discourse Studies*, 7(4–5), str. 585–614.

Bucholtz, M. i Hall, K. (2010) 'Locating Identity in Language', w Llamas, C. i Watt, D. (red.) *Language and Identities*. Edinburgh: Edinburgh University Press, str. 18–28.

Carrasco González, J. M. (1996) 'Hablas y dialectos portugueses o galaico-portugueses en Extremadura. Parte I: Grupos dialectales. Clasificación de las hablas de Jálama', *Anuario de Estudios Filológicos*, 19, str. 135–148.

Carrasco González, J. M. (1997) 'Hablas y dialectos portugueses y galaico-portugueses en Extremadura. Parte II y última: Otras hablas fronterizas. Conclusiones', *Anuario de Estudios Filológicos*, 20, str. 61–79.

Costas González, X. H. (2013) *O valego. As falas de orixe galega do Val do Ellas (Cáceres - Extremadura)*. Vigo: Xerais.

Coupland, N. (2010) 'The Authentic Speaker and the Speech Community', w Llamas, C. i Watt, D. (red.) *Language and Identities*. Edinburgh: Edinburgh University Press, str. 99–112.

Manso Flores, A. A. (2016) 'La vitalidad de la Fala a partir de un sondeo sociolingüístico en Valverde del Fresno', *e-Aesla*, (2), str. 211–223.

Meyerhoff, M. i Strycharz, A. (2013) 'Community of Practice', w Chambers, J. and Schilling, N. (red.) *The Handbook of Language Variation and Change*. Malden, MA: Blackwell Publishing, str. 428–448.

Ramallo, F. (2011) 'O enclave lingüístico de Xálima: Unha análise sociolingüística', *Estudos de Linguística Galega*, 3, str. 111–135. doi: 10.3309/1989-578X-11-6.

Rampton, B. (2009) 'Speech community and beyond', w Coupland, N. i Jaworski, A. (red.) *The New Sociolinguistic Reader*. London: Palgrave Macmillan, str. 694–713.

MAKSIM DUSZKIN (DUŠKIN)

Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk

O mieszaniu się składni różnych języków w tekstach naukowych

W referacie omówione zostanie zjawisko takiego przytaczania wyrazów obcojęzycznych w tekście, w którym ich forma staje się zależna od wymagań składniowych języka, w którym tekst ten jest napisany, por. np.: „dojść do *соглашения*, omówić *песню*”. Połączenia tego typu można czasami spotkać także w publikacjach naukowych, np. w artykułach w języku polskim, opisujących język rosyjski (leksykalnie, gramatycznie etc.) lub np. rosyjskie realia kulturowe, polityczne. W referacie zostanie ono przeanalizowane na podstawie wybranych przykładów. Zdaniem autora, ten sposób włączania w wywód obcojęzycznego materiału językowego w wielu przypadkach rozpatrywać można jako wychodzący poza ramy stylu naukowego, nadający takim tekstom naukowym pewne cechy potoczne.

GABRIELA DZIAMSKA-LENART

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Ślady wielokulturowej przeszłości utrwalone w zasobie frazeologicznym polszczyzny XIX i XX wieku

Proponowany przeze mnie referat dotyczy historyczno-kulturowego aspektu polskiej frazeologii i paremiologii. Staram się w nim pokazać, w jaki sposób w zasobie frazeologicznym polszczyzny znalazły odzwierciedlenie kontakty językowe na styku różnych kultur. Interesuje mnie stałość i zmienność obrazu wielokulturowości, odbitego w utrwalonych powiedzeniach, przysłowiach, frazeologizmach. W swym wystąpieniu przypominam zapomniane frazeologizmy polskie XIX i początku XX wieku, które przechowują pamięć o dawnej strukturze etnicznej, narodowościowej i religijnej Polski przedrozbiorowej. Celem referatu jest zebranie i analiza lingwistyczno-kulturowa utrwalonych połączeń wyrazowych, frazeologizmów i paremii, które zawierają w swym składzie leksykalnym nazwy etniczne (np. nazwy dawnych mieszkańców Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Kresów – Ukraińców, Kozaków, Czerkiesów, Litwinów, Cyganów) oraz nazwy wyznawców różnych religii.

Swoje rozważania opieram na bogatym i różnorodnym materiale językowym, wyekscerpowanym ze słowników języka polskiego XIX i XX wieku (w szczególności z tzw. *Słownika wileńskiego* (1861); ze *Słowniczką frazeologiczną* A. Krasnowolskiego (1899); z *Słownika ilustrowanego języka polskiego* M. Arcta (1916); *Nowej księgi przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich* pod red. J. Krzyżanowskiego (1969– 1978) oraz z wybranych słowników współczesnych).

Przegląd frazeologizmów o motywacji semantyczno-kulturowej, odnoszących się do relacji międzykulturowych ma dać odpowiedź na pytania o sposób postrzegania i wartościowania zjawiska wielokulturowości w języku polskim na przestrzeni minionych wieków. Charakterystyka ilościowa i jakościowa zebranych danych językowych pozwoli również na porównanie wybranego wycinka zasobu frazeologicznego polszczyzny dziewiętnastowiecznej i współczesnej oraz na wskazanie zachodzących w tym zasobie procesów recesywnych.

EWA DZIĘGIEL

Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk

**Z historii oddziaływania języka rosyjskiego na polski
(na materiale tytułów polskojęzycznej prasy w międzywojennym
ZSRS)**

Gazety i czasopisma wydawane w języku polskim w ZSRS po rewolucji 1917 r. były częścią systemu prasy sowieckiej, stanowiły nośnik propagandy wśród liczącej 1,2 mln mniejszości polskiej. Za pośrednictwem periodyków upowszechniał się też język nowej epoki historycznej: są to początki tworzenia „sowieckiego” języka polskiego.

Na ogół dwudziestolecie międzywojenne traktowane jest jako przerwa w trwającym dwa wieki oddziaływaniu języka rosyjskiego na polski – podczas zaborów i w latach PRL. Tymczasem ten okres stanowił swoisty wstęp do zmian, które odnotowała polszczyzna po II wojnie światowej.

Niniejsze opracowanie uwzględnia zbiór tytułów periodyków polskojęzycznych z lat 1918–1939 liczący blisko 60 pozycji. Emitowane były w trzech republikach ZSRS: na Ukrainie, Białorusi oraz w moskiewskim ośrodku wydawniczym. Są wśród nich pisma centralne, jak „Trybuna Radziecka” czy antyreligijny „Bezbożnik Wojujący”, następnie wydawane na szczeblu republik – w Kijowie „Sierp”, w Mińsku „Młot” później „Orka” – a także pisma lokalne, jak „O Siew Bolszewicki”, „Natarcie Socjalistyczne” czy „Szturmowiec Dzierżyńszczyzny”. Te specyficzne nazwy własne (medionimy) odzwierciedlają realia polityczne dekady porewolucyjnej (lata 20.) i pierwszej dekady stalinizmu (lata 30.).

Przedmiotem badania jest zróżnicowanie formalne tytułów gazet i czasopism oraz semantyka kluczowych apelatywów składających się na tytuły (w kontekście ówczesnego leksykonu sowieckiego). Analiza obejmuje ponadto relacje badanych medionimów do będących dla nich wzorcem tytułów prasy rosyjskiej. Rozważania uzupełnia porównanie z komunistyczną prasą publikowaną w międzywojniu na terenie II Rzeczypospolitej oraz po roku 1945 w PRL.

PIOTR FLICIŃSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Sensowność badania frazeologii XIX w. w kontekście walidacji współczesnego zasobu związków frazeologicznych

Referat jest częścią badań/projektu *Phraseographic analysis of idiomatic expressions from the nineteenth-century Poznanian press*, których celem jest opis funkcjonowania zasobu związków idiomatycznych polszczyzny dziewiętnastowiecznej na podstawie materiału zaczerpniętego z szeroko pojętego czasopiśmiennictwa, ukazującego się wówczas w Poznaniu (jako region przykładowy).

Zakłada się, że frazeologia dwudziestowiecznej i współczesnej polszczyzny zarówno kontynuuje i przetwarza stan wcześniejszy, jak i kreuje nowe jednostki leksykalne przy jednoczesnej dynamice procesów recesywnych w zakresie wielowyrazowców, stąd też można przyjąć, że podobne własności są przynależne dziewiętnastowiecznej polszczyźnie.

W prezentowanym projekcie źródłami porównawczymi będą m.in. *Słownik języka polskiego* S.B. Lindego, *Słownik języka polskiego* (1861), tzw. *wileński*, czy *Słownik języka polskiego* (1900–1927), tzw. *warszawski*, oraz źródła współczesne i bazy elektroniczne (korpusy). Autor zakłada, że porównanie badań w zakresie innych języków powinny przynieść efekty w postaci wniosków multilingwistycznych i regularności bądź nieregularności procesów w różnych językach.

ANŽELIKA GAIDIENĖ, DANUTĖ LIUTKEVIČIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

Žodžiai *krūmas*, *puskrūmis*, *krūmokšnis*, *krūmelis*: botanikos terminai ir kasdienis suvokimas

Šio pranešimo objektas – žodžiai *krūmas*, *puskrūmis*, *krūmokšnis*, *krūmelis*. Buvo pastebėta, kad žmonės nelabai juos skiria, nors termininės minėtųjų žodžių reikšmės yra skirtingos. Atliekant tyrimą siekta išnagrinėti ne tiek termininį, kiek šiuolaikinį kasdienį žodžių suvokimą. Kaip tyrimo priemonė pasirinkta studentų apklausa. Kelti uždaviniai: nustatyti, suklasifikuoti ir aptarti *krūmo*, *puskrūmio*, *krūmokšnio* ir *krūmelio* požymius, užfiksuotus studentų atsakymuose. Paaiškėjo, kad atlikus šį tyrimą išskirti požymiai, ypač *puskrūmio* ir *krūmokšnio*, gerokai skiriasi nuo požymių, fiksuojamų apibrėžtyse, teikiamose *Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje* ir kai kuriuose aiškinamuosiuose lietuvių kalbos žodynuose.

EWA GOLACHOWSKA

Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk

Słownictwo konfesyjne we współczesnym języku białoruskim Język na skrzyżowaniu kultur i religii

Celem referatu jest przedstawienie zróżnicowania słownictwa religijnego we współczesnym języku białoruskim. Białoruś jest krajem, w którym dominują dwie religie – prawosławie i katolicyzm. Wprawdzie coraz większą rolę odgrywają kościoły protestanckie różnych denominacji, a także cerkiew greckokatolicka, jednak większość chrześcijan tego kraju należy do cerkwi prawosławnej lub kościoła rzymsko-katolickiego. W praktyce obu wyznań liturgia odprawiana po białorusku jest pewną nowością. Do niedawna w kościele rzymsko-katolickim królowała polszczyzna, w cerkwi prawosławnej jeszcze dziś białoruszczyzna słyszana jest bardzo rzadko. Jednak zmiany postępują i język białoruski czasem na skutek odgórnych zaleceń, czasem pragnienia wiernych, jest coraz częściej obecny w liturgii (dotyczy to kościoła rzymsko-katolickiego już od lat dziewięćdziesiątych XX wieku). Aby przetłumaczyć modlitwy liturgiczne, a potem inne teksty religijne trzeba stworzyć leksykę konfesyjną. Każde wyznanie tworzy ją we właściwy sobie sposób. Kościół rzymsko-katolicki sięga do wzorców łacińskich, polskich oraz innych języków krajów słowiańskich, w których dominuje katolicyzm (np. słowacki). Dla cerkwi prawosławnej wzorcem pozostaje staro-cerkiewno-słowiański. Tak więc nie wypracowano dotychczas słownictwa wspólnego dla wyznań chrześcijańskich na Białorusi.

Pytanie, na które chcę odpowiedzieć w tym wystąpieniu brzmi: w jakim stopniu na słownictwo konfesyjne współczesnego języka białoruskiego wpływa polska leksyka religijna.

AURELIJA GRITĖNIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

Rusija „Lietuvių kalbos žodyno“ iliustraciniuose sakiniuose ir apibrėžtyse

Pranešime siekiama atskleisti, koks Rusijos konceptas susidėlioja iš „Lietuvių kalbos žodyno“ iliustracijų ir apibrėžčių, kuriose minima leksema *Rusija*. Siekiant įgyvendinti pagrindinį tyrimo tikslą, iškelti keli konkretūs uždaviniai: apibūdinti Rusijos gamtą, svarbiausius šalies įvykius (karus, revoliuciją ir kt.), politiką, santykius su kitomis šalimis, ekonomiką, ūkį, mokslą, meną, migraciją, ryšį su Lietuva, išryškinti svarbiausias šalyje plitusias idėjas, socialines grupes bei žmonių ir tautų padėtį. Tyrimui toks konceptas pasirinktas tikslingai. Lietuvos valstybės teritorijoje susikerta Rytų ir Vakarų interesų sferos, tad akivaizdu, kad bene didžiausią įtaką Lietuvos politiniam, ekonominiam, kultūriniam gyvenimui, jos valstybingumo raidai nuo XV a. pabaigos iki mūsų dienų darė rytų kaimynė Rusija. Taigi įdomu pasižiūrėti, kokią vietą Rusija užima lietuvių pasaulėvaizdyje, kiek ji mums svarbi, draugiška ar priešiška akademinio žodyno kontekste. Atlikus paiešką akademinio žodyno leksikografiniuose straipsniuose rasta 130 iliustracinių sakinių ir 65 apibrėžtys, kuriose minima Rusija. Šioje tyrimui atrinktoje medžiagoje atsispindi istorinė kolektyvinė mūsų atmintis. Ji kuria tikrais įvykiais grįstą praeities aprašymą, kurį ne vieną dešimtmetį pasakojo daugybė žmonių (tarmių informantai ir rašytinių šaltinių autoriai). Kadangi rašytiniuose šaltiniuose Rusija minima beveik 5 kartus dažniau nei užrašytuose iš gyvosios kalbos, galėtume teigti, kad akademiniam žodyne pirmiausia išryškėja įvairių rašto žmonių (publicistų, žurnalistų, rašytojų, politikų ir pan.), kultūros bei visuomenės veikėjų suformuotas Rusijos konceptas.

IRYNA HOLOTOVA

O. O. Potebnia Institute of Linguistics of the National Academy of Sciences
of Ukraine

Personal Names and Language Personality in the Situation of Contact Bilingualism

The paper is devoted to consideration of the personal names choice in the situation of contact bilingualism. The author paid attention to the studying of personal names as a factor of ethnic and language consciousness in multi-ethnic and multi-lingual surroundings. The specific ways of functioning of personal names, influenced by various language systems, and regularities of personal names adjustment to foreign-language environment, are determined.

Actuality of the research topic: Nowadays, the process of migrations and globalization causes blurring the boundaries between nations and countries, language contacts are becoming more frequent, and the number of bilinguals is extremely increasing, which determines an actuality of the research topic.

The purpose of the study is to determine specificities of formation the language personality, ethnic and language identity amidst intense linguistic contacts.

The research object is the correlation between choices of personal names and ethnic or lingual identity in multi-ethnic environment, the subject of study is a specific of development and functioning of the anthroponomical system under circumstances of the contact bilingualism.

Methodology: The methodological background of the research work is a theoretical analysis of the scientific works of Ukrainian and foreign researchers.

The results of an Article can be applied during further studying the phenomenon of language personality, linguistic contacts and functioning of proper names in multi-ethnic and multi-lingual environment.

ANNA JORROCH

Instytut Germanistyki, Uniwersytet Warszawski

**„New-speakers” i ich „old-speakers”.
O akwizycji języka niemieckiego dwóch pokoleń na Mazurach**

W referacie zostaną zaprezentowane dwie, różniące się od siebie, sytuacje językowe związane z odmiennym procesem akwizycji języka niemieckiego mieszkańców mazurskich miejscowości. Pierwsza z przedstawionych sytuacji wiąże się z okolicznościami nabywania znajomości niemieckiego w warunkach naturalnych w otoczeniu rodzinnym mówców urodzonych na terenie byłych Prus Wschodnich przed lub w czasie II wojny światowej. Druga sytuacja dotyczy akwizycji niemieckiego, który nie został już przekazany mówcom w rodzinie. Osoby te urodziły się na ww. terenach w tym samym okresie lub po 1945 roku. Ze względu m.in. na różniące się biografie językowe mówców, pierwsi z nich mogą zostać określani mianem „old speakers”. Druga grupa została by natomiast zaklasyfikowana jako „new speakers”, czyli osoby, które poddane nikłej ekspozycji na język mniejszości nauczyły się go w procesie edukacji dwujęzycznej, w ramach projektów rewitalizacyjnych lub w okresie dorosłości¹. „Old speakers” jest pojęciem kontrastującym w stosunku do „new speakers” będących przedmiotem badań socjolingwistycznych. Paradoksalnie pojęcie „pokolenia” zawarte w temacie referatu nie musi odnosić się do różnic w ujęciu diachronicznym, lecz może uwzględniać uwarunkowania występujące synchronicznie, ponieważ „old” i „new speakers” mogą być przedstawicielami różnych pokoleń tej samej rodziny lub członkami tej samej społeczności w relacji rówieśniczej. Badacze zachowań językowych „new speakers’ów” zwracają z jednej strony uwagę na ich kompetencję, analizując złożoność, precyzję i płynność wypowiedzi tworzonych przez mówców². Z drugiej strony opierają się również na metodach badań socjolingwistycznych uwzględniając nastawienie do języka i ideologie językowe, które uwidaczniają się w interakcji między obiema grupami mówców³. Omawiane tu zjawisko jest zatem bardzo złożone i wymaga podejścia interdyscyplinarnego, co niejednokrotnie było już podkreślane w odniesieniu do badań nad wielojęzycznością i kontaktem językowym.

Materiał, który zostanie zaprezentowany w referacie, zebrano podczas badań terenowych prowadzonych wśród mówców bilingwalnych na Mazurach latem 2018 roku w ramach międzynarodowego projektu naukowego BEETHOVEN 2: „Pokoleniowe zróżnicowanie języka: zmiany morfosyntaktyczne wywołane przez polsko-niemiecki kontakt językowy w mowie osób dwujęzycznych”, sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki, nr projektu 2016/23/G/HS2/04369, afiliowanego w Instytucie Sławistyki Polskiej Akademii Nauk.

¹ (...) *new speakers are ‘individuals with little or no home or community exposure to a minority language but who instead acquire it through immersion or bilingual education programmes, revitalization projects or as adult language learners’*, David Atkinson: *New Speakers and Linguistic Practices: Contexts, Definitions, and Issues* (pp. 271–282) in: C. Smith Christmas, Noel P. Ó Murchadha, M. Hornsby, M. Moriarty (Eds.): *New Speakers of Minority Languages: Linguistic Ideologies and Practices*, 2018, s. 275.

² Ibidem, s. 272.

³ Ibidem.

INGA KAPENIECE

University of Latvia

Adjectives in Dictionaries of Jacobus Lange (1773, 1777)

Jacobus Lange (1711-1777) is theologian, lexicograph of Enlightenment in Livland, born in Kingdom of Prussia, acquired German, Lithuanian, Russian, Latvian languages. The aim of paper is to analyze adjectives of German-Latvian dictionaries “Lettisch Deutscher Theil des Volständigen Lettischen Lexici” (1773), “Wollständiges deutschlettisches und lettischdeutsches Lexicon” (1777) of Jacobus Lange, to find traces of language contacts in adjectives, lithuanisms, germanisms, slavisms, etc. For example, in these lexicons there are borrowings from German as *lustīgs* ‘joyful’, in different sense used *slikti* ‘bad, usual’, from Old Russian *bagāts* ‘rich’, from Lithuanian *atkīls, akkīls* ‘fast’ that is found also in dictionary of Georg Mancelius “Lettus” (1638); in dictionary of Kārlis Mīlenbahs and Jānis Endzelīns this word is mentioned in the form of *atkīls* as derived from Lithuanian word *akylas*, in contemporary Latvian is not used, in 18th century widely used and mentioned in dictionaries of 17th century, for example of Johannes Langius (1685). The adjectives of dictionaries of Jacobus Lange provides an insight into language contacts and use of the 18th century.

KRIŠS KAPENIEKS

Latvijas Universitetas

Kontaktinių kalbų atspindžiai kuršininkų kalbos daiktavardžio linksniavime ir daryboje

Kuršininkų kalba (kuršininkų tarmė) yra tinkamas pavyzdys kalbų kontaktams iliustruoti. Atsiradusi paribio zonos aplinkybėmis, kelioms kuršių / sulatvėjęsių kuršių / latvių kalbos šnektoms nutolstant nuo pagrindinio ploto pagrindo ir vystantis, intensyviai kontaktuojant su kaimyninėmis kalbomis (vokiečių (aukštaičių, žemaičių), lietuvių kalba (aukštaičių, žemaičių dialektai), kuršininkų kalba per lingvistines permainas tapo grynas kalbų sąveikos produktas. Pranešimo uždavinys yra nagrinėti ir analizuoti kontaktinių kalbų atspindžius kuršininkų kalbos daiktavardžio linksniavime ir daryboje, iliustruojant juos pavyzdžiais. Pranešimas remiasi autoriaus magistriniu darbu apie daiktavardį kuršininkų kalboje. Kontaktinė kalba lemia ne tik permainas, o ir permainų nebuvimą, kai kurių formų išlaikymą. Pvz., panašiai kaip lietuvių kalboje, kartais daiktavardžių galūnėje išlaikytas balsis *a*, pvz., *gaisas* 'oras', *dzelzas* 'geležis', *sapnas* 'tas pats', plg. su latvių atitinkamai *gaiss*, *dzelzs* (fem.), *sapnis*. Vartojamas baigmuo *-inis*: *austrinis* 'šiaurės rytų vėjas', *jūrinis* 'vakarų vėjas'. Galimoje vokiečių kalbos įtakoje vietoj vietininko vartojamas kilmininkas su prielinksniu *iš*, *is* — *is ciema* 'kaime' ar (daugiskaitoje) *is ciemu* 'kaimuose'; arba su *i*: *i ciema* 'kaime'. Daugiskaitos naudininkas išlaikęs galūnę *-ms*: *luopams* 'gyvuliams' plg. latv. *luopiem*. Linksniuose, kuriuose pasitaiko istorinė garsų kaita, ji analogiška lietuvių kalbos istorinei garsų kaitai: *br̃ėdis* 'tas pats' — K. *br̃ėdža* — N. *br̃ėdžam* — dgs. V. *br̃ėdži* — K. *br̃ėdžu* — N. *br̃ėdžams* — I. ar *br̃ėdžis* 'tas pats', *r̃ikste* 'r̃ykštė' — *r̃ikšču*. Daiktavardžio daryboje pasitaiko lietuvių kalbai būdingi baigmenys: *jauñistę* 'jaunystė', *señistę* 'senystė', *vesel̃ibę* 'sveikata', *teis̃ibę* 'teisybė', palyginant su latv. *veselība*, *tiesība* / *taisnība*.

MAŁGORZATA KASNER

Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk

Litewski dyskurs miejski w czasach przełomu niepodległościowego: „Regnum“ (1991-1992), „Sietynas“ (1988-1991), „Miestelėnai“ (1991)

Tematem wystąpienia jest dyskurs miejski (przede wszystkim wileński) podejmowany przez litewskie środowiska intelektualno-artystyczne skupione wokół rodzących się u progu litewskiej niepodległości pism: „Regnum” [1991-1992], „Sietynas” [*Pleiadv.* 1988-1991]), „Miestelėnai” [*Mieszczanie.* 1991, 1995, 1999]. Najintensywniejsza działalność wymienionych pism i almanachów kulturalno-społecznych przypadła na okres gwałtownych – często chaotycznych – przemian społeczno-politycznych, transformacji ustrojowej, swoistej „eksplozji pamięci” i wypełniania „białych plam”, dyskusji tożsamościowych, nasilenia konfliktów personalno-ideologicznych i narodowościowych. W pozbawionej cenzury (przede wszystkim politycznej) rzeczywistości pojawiły się warunki dla zaistnienia wolnej (uwalniającej się) od ideologii komunistycznej dyskusji obywatelskiej nad litewską (dotyczącą Republiki Litewskiej) przeszłością i przyszłością. Jedną z najbardziej aktualnych w tym kontekście kwestii była (re)konstrukcja zerwanych więzi kulturowych z własną kulturą narodową oraz dziedzictwem europejskim, a Wilno – „wieloimienna” i wielokulturowa stolica odradzającego się państwa litewskiego zajęła w tym procesie istotne miejsce.

ASTA LESKAUSKAITĖ

Lietuvių kalbos institutas

Change of Some Prepositional Constructions in South Aukštaitian

Lithuanian and its dialects, including South Aukštaitian, have until now mostly come into contact with Slavic languages. As a result, they took certain syntactical features from them. However, it is not always possible to determine even approximate time when one or another feature got into some dialect and was adapted, because the data for a diachronic analysis is lacking. Generally, researchers have so far paid little attention to the syntax of Lithuanian dialects, including the usage of prepositional constructions, semantic meanings, synonymy, etc. The paper discusses the tendencies of usage of some old prefixes and their variants, the semantic expression of the syntactic constructions formed with them, syntactic functioning and change in the area of South Aukštaitian.

The interaction between the local dialects of South Aukštaitian and local Polish and Belarusian dialects gave rise to various new prepositional constructions – semantic calques ($[an(ta) + NS_{GEN}]$, $[po + NS_{INSTR}]$, etc.). They compete with synthetic forms (cases) and usual analytic constructions. The semantic fields of the syntactic constructions with the prepositions *an(ta)* and *in(gi)* demonstrated the greatest expansion, whereas the semantic fields of the syntactic constructions with the preposition *dėl (del)* expanded least of all. Of course, some semantic calques spread in the large part of the subdialect area and are commonly used, whereas others are more local.

VIOLETA MEILIŪNAITĖ, ASTA BALČIŪNIENĖ

Lietuvių kalbos institutas, Klaipėdos universitetas

Šiaurinių rytų aukštaičių kalbiniai ir kultūriniai kontekstai

Šiaurinės rytų aukštaičių šnektos tradiciškai pasižymi gausiais kalbiniais ir kultūriniais ryšiais. Pirmiausia, šioje vietoje palyginti ilgą laiką greta gyventa skirtingų tautybių (lietuvių, latvių, lenkų, rusų, judėjų) žmonių, kalbėjusių savo etninėmis kalbomis. Antra, tai teritorija, kur persipina katalikų, reformatų, rusų stačiatikių, senosios stačiatikių bažnyčios atstovų (sentikių), judėjų tikėjimą išpažįstančių žmonių likimai. Tradiciniai kontaktai (abiejų krypčių migracija) su latvių kalba atsispindi ir onimikoje – Papilio seniūnijoje randame *Latvygalos* kaimą, o Parovėjos seniūnijoje – *Latvelius*. Šiaurinės aukštaičių šnektos su Latgala sudaro palyginti vientisą arealą ir istoriniu požiūriu – XVI a. Latgala priklausė Lenkijai, 1561–1569 m. – Lietuvai, vėliau – Abiejų Tautų respublikai. Didžiojoje aptariamąsios teritorijos dalyje buvo gausu dvarų (pvz., apie Vabalninką, Papilį, Salamiestį, Antašavoje ir kt.), tad čia buvo stipriai justi lenkų kalbos įtaka, veikusi ne tik to meto aukštuomenę, bet ir valstiečius. Pavyzdžiui, kai kurie Uoginių kaimo gyventojai dar ir dabar priskiria save „šlėktoms“. Pirmieji stiprūs kontaktai su rusų diaspora siekia net XVII a. antrąją pusę, kai „po Rusijos stačiatikių bažnyčios skilimo į dabartinės Lietuvos teritoriją pradėjo keltis tūkstančiai religinių disidentų – sentikių“ (GST, 2014, 238). Pateikėjų duomenimis, rusų tautybės žmonių ypač padaugėjo Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų metais (jie buvo vadinami „biežancais“). Sovietiniu laikotarpiu tiriamuosiuose punktuose dažniausiai gyveno tik po keletą rusų šeimų, išskyrus gal tik tradicinius Vabalninko ir Papilio punktus.

Tiriant Rytų Lietuvą gana įprasta rytų slavus tapatinti su stačiatikybe, o lietuvius su katalikybe. Šiaurės Lietuvoje ši situacija kiek sudėtingesnė – rusakalbiai šių vietovių gyventojai skirtini stačiatikiams (ir sentikiams), tačiau lietuvybė nebūtinai koreliuoja su katalikybe. Dar nuo Radvilų laikų (nuo XVI a.) gyvena dvi krikščionių konfesijos: katalikai ir evangelikai reformatai. Svarbu pažymėti, kad lietuvybės sklaida labiau sietina su antraisiais, o ne pirmaisiais. Konfesijų konkurencija turėjusi ir teigiamų aspektų, pvz., iš karaliaus V. Vazos buvo prašoma klebonu skirti lietuviškai mokantį kunigą ir įpareigoti jį išlaikyti mokytoją ir vargonininką.

Taigi pranešime siekiama pristatyti etninio ir konfesinio įvairavimo poveikį ir atspindžius ne tik vietos kalbiniame, bet ir tapatybiniame portrete.

DANGUOLĖ MIKULĖNIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

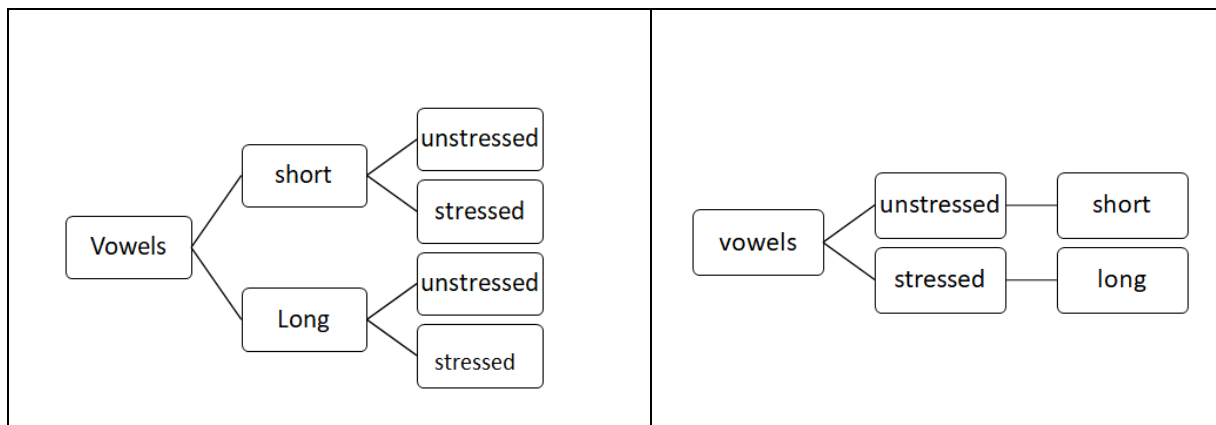
Phonological Interaction of the Local Lithuanian and Polish Languages in Kaunas–Jonava–Kėdainiai Area

In addition to the local Lithuanian language, residents of the Kaunas–Jonava–Kėdainiai area also use a local variant of the Polish language. So far, Lithuanian and Polish dialectologists have addressed the local variants of the two languages separately.

This report attempts to perform a structured probe into how these two local variants of the languages with similar, but not identical phonological systems, interact.

In 1933, linguist Antanas Salys categorised most of this area as a mid-Aukštaitian region and identified the hardening of the consonant *l* before e-type vocalism as its underlying distinctive attribute. The subsequent dialectal classification by Zigmantas Zinkevičius and Aleksas Girdenis, which was adopted in 1966 and still holds true, was made on the grounds of attributes of vocalism and prosody. According to this classification, Salis's mid-Aukštaitians have become western Aukštaitians of Šiauliai region. What distinguishes them from their neighbours, western Aukštaitians of Kaunas region, is: (1) the lengthening of the short stressed vowels [i], [u], turning them into long vowels; (2) the shortening of the long unstressed vowels [i:], [u:], turning them into short vowels; (3) the retraction of emphasis from the end of the word to its penultimate syllable.

Therefore, it can be said that in this area, the typical quantity of western Aukštaitians of Kaunas region (and the standard Lithuanian language in general) is transformed on the basis of emphasis:



Transformed that way, the dialectal vocalism system brings the local Lithuanian language closer to the system that is more typical of Slavic languages (and the local variant of the Polish language in this particular case). The same can be said about retracting emphasis to the penultimate syllable of the word.

It may well be so that the local Lithuanian language has had its own impact on the local Polish language as well: this possibly has to do with the Lithuanian diphthongoids *ie* and *uo* that, in an unstressed position, are pronounced as *é* and *o*. Which makes *ie* and *é*, *uo* and *o* emphasis-dependant allophones:

RITA MILIŪNAITĖ

Lietuvių kalbos institutas

Naujoji leksika kalbų ir kultūrų sąveikoje: *selfie* atvejis lietuvių kalboje

Intensyvi kalbų ir kultūrų sąveika pastebimai veikia leksikos lygmenį: aktyvėja tiek žodžių skolinimosi, tiek naujų žodžių darybos procesai.

Pranešime supažindinama su vienu skolinimosi atveju – anglų kalbos žodžio *selfie* („autoportretinė nuotrauka, dažniausiai daroma išmaniuoju telefonu ir dedama į socialinius tinklus“) atsiradimu lietuvių kalboje ir jo funkcionavimo bei konkurencijos su lietuviškais atitikmenimis ypatumais.

Šis anglų kalbos neologizmas pasirinktas todėl, kad jo atėjimą ir atitikmenų lietuvių kalboje atsiradimą bei abejopų darinių daugėjimą galima laikyti tipišku mini modeliu, kuris rodo, kas atsitinka, kai į lietuvių kalbą patenka naują madingą realiją žymintis skolinys.

Žodis *selfie* atsirado apie 2002 metus Australijos anglų kalboje, tačiau išpopuliarėjo tik 2012 metais, o 2013 metais Oxfordo žodynų leidėjai jį išrinko Metų žodžiu. Šis skolinys greitai paplito daugelyje kalbų, tarp jų ir lietuvių kalboje (plg. <http://live.babelnet.org>). Tiek forma *selfie*, tiek gramatiškai adaptuotas jos variantas *selfis* pirmą kartą lietuvių kalbos vartosenoje fiksuotas 2013 m., o pagrindinis lietuviškas jo atitikmuo – naujadaras *asmenukė* pirmą kartą interneto vartosenoje aptiktas 2014 metų pradžioje.

Pranešime aptariami du lietuvių kalboje konkuruojantys žodžių lizdai. Vieną sudaro skolinys *selfie* (*selfis*) ir šios šaknies vediniai (*selfintis*, *selfukininkas* ir kt.). Antrą žodžių lizdą sudaro šio skolinio atitikmenys (dažniausiai kamieno *asmen-*) ir jų vediniai (*asmenukintis*, *asmenlazdė* ir kt.). Išryškintos leksinės, gramatinės bei funkcinės nagrinėjamų naujažodžių ypatybės (rašybos ir kaitybos polinkiai, darybos būdai ir darybos variantai bei jų sinonimika, taip pat stilistinės ypatybės). Parodoma, kaip lietuvių kalboje vadinamos kitos *selfio* atmainos (angl. *wefie*, *petfie*).

Duomenys tyrimui imami iš Lietuvių kalbos institute kuriamos internetinės viešai prieinamos lietuvių kalbos neologizmų duomenų bazės – Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyno (<http://naujazodziai.lki.lt>).

WŁODZIMIERZ MOCH

Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim

Nowsze zapożyczenia angielskie w języku polskiej młodzieży a wzory kultury popularnej

Celem referatu jest lingwistyczno-kulturowy opis nowszych zapożyczeń angielskich w polszczyźnie młodzieży, wyekscerpowanych z wybranych tekstów kultury popularnej, takich jak powieści młodych autorów i teksty rapowe. Chodzi o takie jednostki leksykalne, które raczej nie funkcjonują jako przelotne mody leksykalne lub są przejawem chwilowych, jednostkowych działań w sferze językowej kreacji, czego wyrazem jest głównie język mediów społecznościowych i innych form komunikacji internetowej, lecz ustabilizowały w jakimś stopniu swój status w języku polskim i znalazły miejsce w tekstach kultury, ewentualnie mają szanse na stałe udomowienie się w języku biorcy. Zasadnicze znaczenie w ekspansji anglicyzmów ma dzisiaj wpływ globalnej kultury popularnej, którą żyje młodzież – muzyki pop, rock i rap, filmów, sztuki (zwłaszcza ulicznej), literatury, która jest wyrazem postaw młodych ludzi. Wiele zapożyczeń przenika do języka młodzieży z takich sfer życia codziennego jak moda (koszulki z angielskimi napisami, nazwy części odzieży), kosmetyki i zabiegi kosmetyczne, infosfera miasta (hasła jako przejaw określonej filozofii życiowej, reklama, itp). Ścisłe językowa analiza zgromadzonych jednostek, przedstawiona w kulturowym kontekście konkretnych użyć, dotyczy ich struktury (rodzaje zapożyczeń) i pełnionych przez nie funkcji (zwłaszcza ekspresywizacja i ekonomizacja wypowiedzi). Ważne jest także określenie typów tożsamości, wyrażających się w środkach językowych i ich przekazie (globalna, jednostkowa i neoplemienna, ta ostatnia urzeczywistniająca się w slangu i językach młodzieżowych subkultur). Stosowanie badań lingwistycznych jest bardzo istotne w komunikacji międzykulturowej, w której anglicyzmy pełnią rolę internacjonalizmów, należy wręcz do głównych zadań lingwistyki kulturowej, umożliwiając zbliżanie się do siebie kultur świata przez wzajemne uczenie się podobieństw i odrębności, przyswajanie nowych wzorów kulturowych i społecznych. Polska lingwistyka kulturowa w dużym stopniu traktuje kulturę w perspektywie aksjologicznej, czyli jako zespół wartości istotnych dla różnych grup społecznych, w tym przypadku jako zbiór postaw i zachowań charakterystycznych dla polskiej młodzieży. Ciekawe mogą się okazać wnioski wynikające z opisu zapożyczonej leksyki angielskiej w polszczyźnie młodych, której udział w jej zasobach językowych zwiększa się z nią na dzień.

KOJI MORITA

Tokyo University of Foreign Studies

Nieostrość granic językowych i tożsamościowych w warunkach polilingwizmu i wielokulturowości pogranicza bałtycko-słowiańskiego

Od wieków wśród Polaków oraz innych narodów mieszkających na pograniczu bałtycko-słowiańskim rozpowszechnione jest określenie „język prosty” („mowa prosta” lub inne określenia wymiennie używane). Miejscowi ludzie używają tego określenia dla swojego języka domowego, nieoficjalnego niższych warstw społecznych. Służy on jedynie do codziennej rozmowy i pełni funkcje komunikacyjne w środowiskach ludności wielojęzycznej tego terenu.

Należy tu jednak przypomnieć, że na tym terenie dawniej też istniał język, który nosił identyczne określenie. Od XVI do około połowy XVII wieku na terenie Wielkiego Księstwa Litewskiego funkcjonował język kancelaryjny, zwany „prostą mową”. Była ona wówczas oficjalnym językiem literackim obok języka cerkiewnosłowiańskiego, a jednocześnie środkiem porozumiewania się wyższych warstw społecznych ludności wielojęzycznej.

Głównym celem niniejszego referatu jest przedstawienie zjawiska nieostrości granic językowych i tożsamościowych w warunkach polilingwizmu i wielokulturowości pogranicza bałtycko-słowiańskiego dawniej i dziś na przykładzie określenia „prosty”, a także jego charakterystyka z perspektywy języka litewskiego.

JŪRATĖ PAJĖDIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

Svetimo pasaulio prisijaukinimas šiaurės vakarų žemaičių kalbėjime

XX a. II pusės šiaurės vakarų žemaičių šnektų žodynų (žr. Aleksandravičius 2011, Vanagienė 2014–2015) teikiama iliustracinė medžiaga rodo dvejopo pobūdžio kultūrinių ir kalbinių ryšių atspaudus žemaičių santykyje su svetimybe. Tas dvejopumas pagrįstas tiesioginių ir netiesioginių kontaktų su svetimmojo pasaulio atstovais buvimu. Vienaip tai atsispindi žemaičiams įprastuose skirtingos kilmės skoliniuose, atėjusiuose per ekonominius ar kultūrinius mainus (apie žemaičiams įprastų skolinių svarbumą ir santykinai nedidelį jų kiekį žr. Pabrėža 2017: 112), ir kiek kitaip – kitatautį žmogų ir jo aplinkos atributus įvardijančiuose bei apibūdinančiuose žodžiuose, kurie gali būti ir pasiskolinti, ir savaip perdaryti ar net savi. Turimuose leksikografiniuose žemaičių kalbėjimo sąvaduose nuorodos apie svetimtaučius dažniausiai siejasi su skirtingų laikmečių patirtį siekiančia atmintimi. Tai gali būti ryšių su tolimesne istorine ar net mitologine, padavimuose užfiksuotąja atmintimi (pvz., skandinaviškų tautybių ir su jais susijusių atributų) nuorodos ar ryšių su kiek artimesne istorine ir jau kiek nutolusia, bet dar aktualia atmintimi (plg. skirtingų bendravimo su latviais, žydais, čigonais, vokiečiais, rusais aspektų) raiška. Pastaroji pagrįsta tam tikros trukmės svetimųjų gretimybe, kurią lydėjo atidumas, skirtingi (į)vertinimai ar net žaidybinis persikūnijimas, išlikęs Užgavėnių metu žemaičiams būdinguose karnavalinio persirengimo ir įsivardijimo papročiuose (apie *ėjimą žyd(eli)ais* plg. Stundžienė 2007: 42–43). Visa tai susiję su tiesioginiais kontaktais, kurie kalboje aktualizavosi įvairiais žmogaus elgesio ir charakterio apibūdinimais. Apie tokio pobūdžio svetimmojo pasaulio prisijaukinimo atspindžius žemaitiškame kalbėjime ir bus kalbama pranešime.

Literatūra

Aleksandravičius Juozas 2011: *Kretingos tarmės žodynas*, sud.: Danguolė Mikulėnienė, Daiva Vaišnienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Pabrėža Juozas 2017: *Žemaičių kalba ir rašyba*, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidybos skyrius.

Stundžienė Bronė 2007: Žemaičių folklorinė atmintis, – *Tautosakos darbai* 34, 32–53.

Vanagienė Birutė 2014–2015: *Šiaurės vakarų žemaičių žodynas. Ylakių, Lenkimų, Mosėdžio, Skuodo, Šačių apylinkių šnektos*, A–O; P–Ž, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

NIDA PODERIENĖ, SONATA VAIČIAKAUSKIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

**Lithuanian Language *versus* English Language
in Students' Linguistic Community**

The aim of this research is to analyze the usage and proficiency of the Lithuanian and English languages and the assessment of the languages by students from Lithuanian schools. The survey was aimed to research: (1) domination areas of the languages, (2) attitude to the Lithuanian and English languages, and (3) achievements in learning the languages. These aspects of different age group students are analyzed on the basis of a 2018–2019 empirical study concerning the impact of other languages on the third – eighth graders' Lithuanian language.

The study data show the tendency that, as the students become older, English is becoming more and more dominant in the students' language. The study data reveal that students' attitudes to the expansion of the Lithuanian language resources, and giving priority to the use of the Lithuanian language decrease with age. When assessing the students in terms of language proficiency, it turned out that the students' learning achievements decreased from the fifth form. It can be assumed that a part of the respondents, especially the ones in senior forms, have weak ethnic linguistic identity self-concept, and therefore the native language is being assessed only as the instrument of communication, the same as any other language. Though the majority of the students claim that they are proud of the Lithuanian language.

ZOFIA SAWANIEWSKA-MOCHOWA, VILIJA SAKALAUSKIENĖ

Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk, Lietuvių kalbos institutas

Litewskie i polskie słowniki regionalne. Ujęcie porównawcze

Celem referatu jest przedstawienie wyników porównania makro- i mikrostruktury polskich i litewskich słowników regionalnych, które powstały na przełomie XX i XXI wieku, z punktu widzenia ich nowatorstwa i stosunku do tradycji leksykograficznej. W centrum rozważań znajdują się zagadnienia szczegółowe, które wciąż nurtują współczesnych leksykografów, starających się wypracować koncepcję słowników regionalnych, odpowiadającą obecnym oczekiwaniom i potrzebom odbiorców:

1. Słownik *dyferencjalny* czy *thesaurus*, obejmujący całość zasobu leksykalnego mowy regionu (oprócz materiału gwarowego też słownictwo ogólne, potoczne, specjalistyczne łącznie z nazwami własnymi)?
2. Słownik językowy czy językowo-kulturowy (uwzględniający zjawiska kulturowe i poświadczenia ze źródeł folkloru)?
3. Słownik w układzie alfabetycznym czy tematycznym?
4. Słownik ilustrowany, wzbogacony mapami i fotografiami?
5. Słownik zawierający pełne dane gramatyczne i rekonstruujący paradygmaty czy ograniczający się do niezbędnych dla odbiorcy informacji gramatycznych?
6. Słownik standaryzujący zapisy gwarowe w cytatach i kolokacjach czy zachowujący pełny zapis fonetyczny z oddaniem wariantowości wymowy gwarowej?
7. Słownik stosujący w opisie haseł definicje naukowe czy bliższe potocznej wiedzy odbiorcy?
8. Słownik o makrostrukturze zbudowanej z haseł jednowyrazowych (leksemy), czy też wielowyrazowych (frazemy)?
9. Słownik regionalny a etymologia. Czy niezbędne jest wskazywanie źródła pochodzenia leksyki regionalnej, zwłaszcza w odniesieniu do jednostek będących świadectwem dawnych i obecnych kontaktów językowych w warunkach pogranicza?

ŽAVINTA SIDABRAITĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Tapatybės slinkty s XVIII amžiaus antrosios pusės Prūsijos tekstuose: Gotfrydo Ostermejerio ir Kristijono Gotlybo Milkaus atvejais

Prancūzų socialinės erdvės ir Pierre'o Bourdieu kultūrinio kapitalizmo teorija kartu su postkolonijinės kritikos teikiamomis metodinėmis priemonėmis sudaro prielaidas susieti daugiatautės Prūsijos Lietuvos kultūrinio lauko dalyvių tapatybės konstravimo procesą su pasisavinamos socialinės erdvės ir visuomenėje įgyjamos vs. prarandamos galios principais. Edwardo W. Saido ištarmė, kad žmogaus tapatybė ne tik nėra įgimta ir stabili, bet yra sukonstruota, tampa principine brėžiant Prūsijos Lietuvos XVIII amžiaus raštijos kūrėjų tapatybės kismo trajektoriją. Antroje amžiaus pusėje didelę dalį lietuviškai mokančių Rytų Prūsijos kunigų ir mokytojų vienaip ar kitaip įtraukusio ginčo dėl lietuviško giesmyno metu tolydžio vis suskambantis lietuviškų raštų rengėjo garbės, šlovės, autoriteto ir sprendimo galios motyvas leidžia kalbėti apie lietuvių kultūros lauką ir jame vykusią dalyvių kovą dėl simbolinio kapitalo. Polemika tapo žinią Prūsijos Lietuvos socialiniame ir kultūriniame lauke perduodančiu ir skleidžiančiu veiksniu, t. y. ji veikė kaip forsuota prestižo siekiančių agentų kontaktų zona. Akivaizdu, kad susitelkimas prie lituanistinių darbų lėmė vis augantį Gotfrydo Ostermejerio ir Kristijono Gotlybo Milkaus asmeninį suinteresuotumą išgyventi lietuviškoje kultūroje. Milkaus atveju dar ir palankūs politiniai įvykiai – naujų lietuviškai kalbančių žemių prijungimas prie Prūsijos po Trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo (1795) – ypatingai paskatino pasitikėjimą lietuvių kalbos ateitimi. Tad pradėjęs savo lituanistinę veiklą kaip utilitarinės Apšvietos programos vykdytojas jis išgyveno palaipsnių virsmą – tapo lietuvių kultūros patriotu, ne tik rašiusiu lietuvių kalba, bet ir kūrėsiu rašytinę lietuvių kalbą savo darbais ir poezija.

MONIKA SKERYTĖ-KAZLAUSKIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

Nuolat gyvenančių Lietuvoje ir reemigravusių moksleivių santykis su lietuvių kalba

Dvidešimt pirmajame amžiuje moksleivių santykis su lietuvių kalba patiria vis naujų išbandymų – besiplečiantis pasaulis, kitų kalbų įtakos, laisvai prieinami filmai, knygos, informacija įvairiomis kalbomis. Be to, Lietuvoje vis daugėja reemigravusių moksleivių, kuriems lietuvių kalba nebūtinai yra svarbiausia jų gyvenimo kalba.

2018–2019 metais Lietuvių kalbos instituto iniciatyva atliktas tyrimas, kurio metu apklausta 550 įvairaus amžiaus moksleivių apie jų požiūrį į lietuvių kalbą. Taip pat vertinta jų savijauta, klausta, kaip jie vertina savo mokymosi kokybę. Iš šių moksleivių 89 vaikai buvo iš reemigrantų šeimų – ilgiau nei metus gyvenę kitose šalyse, jose lankę mokyklas ar darželius.

Tyrimas atskleidė skirtumų ne tik tarp nuolat gyvenusių Lietuvoje ir reemigravusių vaikų požiūrio į lietuvių kalbą. Yra skirtumų tarp lyčių, amžiaus grupių. Tyrimas padėjo suprasti ir tai, kaip vaikų savijauta ir mokymasis yra susiję su požiūriu į lietuvių kalbą.

MAGDALENA STECIAĞ

Uniwersytet Zielonogórski

Lingua receptiva: ekolingwistyczne ujęcie słowiańskich kontaktów międzyjęzykowych w przestrzeni pogranicza (przypadek polsko-czeski)

Ekolingwistyka jako samodzielna dyscyplina językoznawcza, która ukonstytuowała się w latach 70. XX wieku, od początku zajmowała się kontaktami międzyjęzykowymi, jednakże wśród slawistów w Polsce nie zyskała przesadnego zainteresowania. Celem referatu jest przedstawienie ekolingwistycznej koncepcji badań słowiańskich kontaktów międzyjęzykowych na przykładzie polsko-czeskim z wykorzystaniem pojęcia *lingua receptiva*. Wywodzi się ono z rozpoznanej przed półwieczem przez twórcę ekolingwistyki Einara Haugena *semikomunikacji* jako receptywnego modelu porozumiewania się użytkowników blisko spokrewnionych języków, ale jest dziś definiowane szerzej w kontekście badań nad wielojęzycznością w Europie.

Proponowana koncepcja zintegrowanych badań nad ekologią języka na polsko-czeskim pograniczu obejmuje trzy wymiary ekosystemu języka: naturalny, społeczny i poznawczy. Badania nad naturalną ekologią języka oscylują wokół jego wzajemnych związków z otaczającym środowiskiem naturalnym i mogą odnosić się do topografii, fauny i flory itd., co oznacza, że pod uwagę bierze się w nich potencjał środowiska naturalnego i otoczenia antropogenicznego w relacji do języka (i odwrotnie). W obserwacji socjologicznej (szerzej: socjokulturowej) ekologii języka zwraca się uwagę na uwarunkowania społeczne i kulturowe kształtujące relacje między komunikującymi się jednostkami oraz charakter wspólnot, które są konstytuowane lub podtrzymywane w wyniku tych kontaktów. Kognitywna ekologia języka obejmuje z kolei zdolności poznawcze i kompetencje użytkowników, zwłaszcza te, które pozwalają elastycznie adaptować się w określonym środowisku – na przykład wielojęzycznym.

Dla każdego wymiaru została wypracowana inna metodologia: od socjolingwistycznych ujęć ilościowych opartych na badaniach ankietowych do eksperymentów psycholingwistycznych służących obserwacji ukształtowania nadawczo-odbiorczego w międzyjęzykowej komunikacji receptywnej. Zostanie ona przedstawiona wraz ze wstępnymi wynikami badań, które pozwalają stwierdzić, że *lingua receptiva* stanowi jądro multilingwizmu inkluzywnego przełamującego paradygmat jednojęzyczności i zacierającego granice języków w dążeniu do wzajemnego zrozumienia.

Referat zawiera pierwsze podsumowanie badań w ramach realizacji projektu badawczego „Lingua receptiva czy lingua franca? Praktyki językowe na pograniczu polsko-czeskim w obliczu dominacji angielszczyzny (ujęcie ekolingwistyczne)”, finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (nr rej. 2017/26/E/HS2/00039).

INGA STRUNGYTĖ-LIUGIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

**Religinių raštų draugija Klaipėdoje
ir pirmieji lietuviški anglų religinės literatūros vertimai**

Protestantiška organizacija Religinių traktatų draugija (angl. Religious Tract Society) savo veiklą pradėjo 1799 metais Londone. Svarbiausias draugijos tikslas buvo platinti religinius traktatus Didžiojoje Britanijoje tarp žemesnio visuomenės sluoksnio (angl. working class) ir skleisti evangelišką krikščionybę. Draugija kiek vėliau filantropiniais pagrindais ėmė remti traktatų leidybą ir į kitas Europos ir pasaulio kalbas. Po 1815-ųjų suteikė finansinę paramą traktatų leidybai Prūsijos gyventojų gimtosiomis kalbomis: vokiečių, lenkų, sorbų ir lietuvių. Lietuviškų traktatų platinimu rūpinosi Berlyno traktatų draugijos filialas, įsteigtas to meto svarbiame, „pražydusiame prekybos mieste“ Klaipėdoje. Šio pranešimo tikslas – atskleisti Londono Religinių traktatų draugijos veiklos pobūdį, jos narių (agentų) kultūrinius ir konfesinius ryšius su Prūsijos Lietuva. Taip pat siekiama aptarti iki 1820 metų Londono draugijos dotuotus lietuviškus traktatus, tarp kurių, tikėtina, ir Prūsijos Lietuvos raštijos veikėjo Kalninkų kunigo Nataneliaus Frydricho Ostermejerio (1784–1846) vertimai, egzempliorių skaičiumi pranokę net 1816 metų Biblijos leidimą (!).

ALISA STUNŽAITĖ

Lietuvių kalbos institutas

**Where Do These Names Come from?
Motivation of Vilnius County Drymonyms of Slavic Origin**

Lithuania's forests pose profound significance for the local population. They cover almost 33% of the country's territory. Therefore, abundant evidence that their names carry valuable information and reflect the realia of the surrounding world does exist. One can be virtually certain that the drymonyms being a part of the Lithuanian language reflect the evidence of close ties between Poland and Lithuania, the state's annexation by the Russian Empire, German invasion and occupation of the state by the Soviet army. All these events in the historical development of Lithuania, prolonged language contacts and mutual interference resulted in a remarkable footprint in Vilnius County toponymy, including names of Lithuanian forests. The influence of the Slavic languages is still felt today due to the geographical location of the country, as it borders with Russia, Poland and Belarus. The current research is an attempt to shed some light on the motivation of drymonyms of the Slavic origin in Vilnius County. A corpus of the collected drymonyms revealed that the influence of the Polish language could be observed in such names as Stančiko mš. (forest), Lipuvkà mš., Lesnikuvkà mš., etc. The traces of the Russian language are to be found in Zaliēsės mš., Majākas mš., Gōjus mš., etc. Drymonyms of the Belarusian origin include: Kačėrga mš., Maciūkų mš., etc. The data is manipulated qualitatively by implementing the semantic classification of the drymonyms under investigation. The quantitative analysis focuses on the descriptive statistics and presents the relative frequency of drymonym occurrence across the districts of Vilnius County.

NIJOLĖ TUOMIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

Kalbos ypatybių kaita ir suartėjimas Lietuvos paribio dialektuose

Pranešime apibūdinamas Lietuvos paribio arealuose vartojamų kalbų (ar jų atmainų) kalbos reiškinių supanašėjimo pobūdis. Formuluojami galimi kalbų suartėjimo dėsniniai. Tiriama dialektologinė ir sociolingvistinė medžiaga, surinkta XX a. viduryje ir pabaigoje Šalčininkų ir Vilniaus r. apylinkėse. Nagrinėjama dvikalbių (daugiakalbių) žmonių kalba: natūralaus bendravimo situacijos, kai kalbėtojai viename pokalbyje aktyviai kaitalioja dvi ar net tris kalbas. Garso įrašų, įrašytų XX a. pabaigoje (saugomi Lietuvių kalbos instituto Tarmių archyve), analizė parodė, kad kaimo vietovėse dominuoja ir tarpusavyje konkuruoja dvi kalbos: baltarusių tarmės variantas (*poprostu* ‘paprastoji kalba’) ir vietinės lenkų kalbos atmaina. Negausus lietuvių patarmės (PA) įrašytų tekstų palikimas leido pastebėti lietuvių kalbos įtakos atvejus šioms slavų kalbų atmainoms.

Vienas pagrindinių tyrimo tikslų: pirmiausia sugretinti pagrindines šių dviejų vietinių slavų kalbų ypatybes. Išsiaiškinti, kaip viena kalba gali atsispindėti kitoje. Iškelti galimas priešastis, kaip ir kodėl viena kalba palaipsniui virsta kita. Tyrime taip pat siekiama nustatyti lietuvių šnektos įtaką įvairiems šių slavų kalbų lygmenims.

Tyrimas parodė, kad labiausiai supanašėjusi baltarusių tarmės varianto ir lenkų kalbos atmainos fonetika. Baltarusių ir lenkų šnektų priebalsių sistemos tarpusavy skiriasi tik periferiniais sluoksniais. Vienas iš pavyzdžių: lenkų kalboje kai kuriuose žodžiuose *o* keičiama į *u*, o baltarusių – *u* keičiama į *o*: blr. *box* – le. *buk* ‘Dievas’; blr. *dvor* – le. *dvur* (*podvúrek*) ‘kiemas, dvaras’ ir pan. Šio perėjimo laikomasi nenuosekliai, pereinant nuo baltarusių prie lenkų kalbos užfiksuota svyravimų. Kai kurie žodžiai ‘suderinami’ analogijos principu, pvz., *glúfka* > *glófka*, kadangi turima *glóva* ‘galva’. Pastebėta, kad *u* įsitvirtina ten, kur jis yra morfologiškai motyvuotas, pvz., daugiskaitos kilmininkas *baránuf* ‘avinų’. Šis atvejis rodo, kad čia atsispindi lenkų šnektos atstovams neįprastas tarties rezultatas.

JOLITA URBANAVIČIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

Lietuvių kalbos tarmių kontaktai su kitu kalbų sistemomis: naujausi virtualūs tarmių leksikografiniai duomenys

Pranešimo metu bus pristatytas Lietuvių kalbos institute vykdomas projektas „Vakarų ir pietų aukštaičiai: tarmių ir kitų kalbų sąveikos tyrimai“ (2018–2020), kurį finansuoja Valstybinė lietuvių kalbos komisija. Projekto tikslas – remiantis naujausia dialektologine medžiaga ištirti vakarų ir pietų aukštaičių patarmių akomodacinius procesus, vykstančius / įvykusius dėl sąveikos su kitų kalbų sistemomis. Vakarų ir pietų aukštaičių patarmėse fiksuojami tarmių kontaktai su latvių (vakarų aukštaičių šiauliškių šiauriniuose arealuose), lenkų (vakarų aukštaičių šiauliškių pietiniuose arealuose), baltarusių, rusų (pietų aukštaičių pietiniuose arealuose), vokiečių (Klaipėdos krašto aukštaičių plote) kalbomis. Projekto metu tiriami tarmėse nuolat vykstantys akomodaciniai – konvergencijos, divergencijos, niveliacijos – procesai, kuriuos inspiruoja kontaktai su kitų kalbų sistemomis, analizuojamas šių kalbų poveikis lietuvių tarmių fonetikai, kirčiavimui, morfologijai bei leksikai. Šis kompleksinis tyrimas aktualus kaip tarmių ir kalbų sąveikos bei kaitos procesų, poveikio lietuvių kalbos sistemai heterogeninėje aplinkoje mokslinis vertinimas, kuris svarbus kintančiai tarmių situacijai fiksuoti ir tirti.

Pranešimo metu taip pat bus pristatyta elektroninė „Lietuvių kalbos žodyno“ Tarmių kartoteka, kuri nuolat pildoma naujausia tarmių leksikografine medžiaga. Ši kartoteka ne tik palengvina prieigą prie empirinių dialektologinių duomenų – savo funkcionalumu, lankstesne struktūra, duomenų sklaida, paieškos galimybėmis ir kt. privalumais yra patogesnė nei popierinės „Lietuvių kalbos žodyno“ Pagrindinė ir Papildymų kartotekos. Pranešime bus atkreiptas dėmesys, kad „Lietuvių kalbos žodyno“ Tarmių kartotekoje saugomi naujausi virtualūs tarmių leksikografiniai duomenys gali būti aktualūs tarmių ir kalbų kontaktų tyrėjams bei teikti duomenų apie vakarų ir pietų aukštaičių patarmių būklę XXI amžiaus 2-ajame dešimtmetyje.

ANNA ZIELIŃSKA

Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk

Zmiany gramatyczne wywołane przez kontakt językowy

W referacie omawiam casus zmiany gramatycznej wywołanej przez kontakt językowy, polegający na nierozróżnianiu opozycji kategorii rodzaju w formach czasowników 1 i 2 osoby liczby pojedynczej czasu przeszłego w języku polskim. Zmiany takie zostały odnotowane w sytuacji kontaktów językowych polsko-litewskich oraz polsko-niemieckich. Przyczyną tych zmian są różnice systemowe między językami w kontakcie. Badanie zbieżnych typów zmian gramatycznych występujących w różnych warunkach kontaktu językowego pomaga w ich prawidłowej interpretacji i rozpoznawaniu kolejnych przykładów. Typy replikacji gramatycznych są zależne od systemów językowych, ale ich rozprzestrzenienie i frekwencja są zdeterminowane przez czynniki pozajęzykowe, w tym socjolingwistyczne. W referacie zostaną omówione przykłady pochodzące z mowy osób dwujęzycznych z pograniczy polsko-litewskiego i polsko-niemieckiego, a także z niektórych źródeł pisanych.

GALINA ZIMOWEC

Институт языковедения им. А. А. Потебни НАН Украины

Dimensions of English Influence on Modern Ukrainian

English has been a significant source of new vocabulary in Ukrainian since the end of the 19th century. However, formation of the independent Ukrainian state in 1991 changed dimensions of this contact significantly. First, Russian has lost its intermediary role and Ukrainian contact with English is of direct nature nowadays, which affected some patterns of phonetic adaptation. Second, the change of social system led to integration of Ukraine into the global world with intensification of English influence upon local culture. Analysis of thematic groups of loan words has revealed certain changes of qualitative and quantitative nature. Sport terminology always contained a large number of English loanwords with a tendency for further expansion. English borrowings become common in business and art area. New IT terminology is based predominantly on English resources, both direct borrowings and semantic calques being used. English plays an intermediary role as a channel for words of other languages to be introduced to Ukrainian. Active borrowing process caused replacement of certain established lexical units with English borrowings, which is to be explained by prestige factor impact. Spelling of new loanwords is not well established, being a manifestation of adaptation phase difficulties. Influence of English is especially strong in business discourse, e.g. commercial onomastics heavily relies on English resources, both direct borrowings and structural types of word building. Besides lexical and semantic level, English influence is also visible in word-building patterns. My data showed a trend to intensification of analytic word building techniques, e.g. composita and juxtaposita formation. On the one hand, that process is to be explained as reinforcement of that model by English where compound words are common. On the other hand, amplification of that type of word building is in line with analytic tendencies triggered by any language contact. Another dimension of Ukrainian contact with English is code switching that is common speech strategy in the media discourse.

VILMA ZUBAITIENĖ

Vilniaus universitetas

Sava ir svetima XVIII a. pabaigos ir XIX a. vidurio lietuvių leksikografijoje

Pranešime tiriamas 1800 m. išleistas K. G. Milkaus lietuvių–vokiečių ir vokiečių–lietuvių k. žodynas ir rankraštinis D. Poškos lenkų–lotynų–lietuvių kalbų žodynas, pradėtas rašyti apie 1825 m., taip pat abiejų žodynų santykis su K. Sirvydo „Dictionarium trium linguarum“, kurio 1677 ir ypač 1715 m. leidimais rėmėsi XIX a. LDK rankraštinė ir Rytų Prūsijos leksikografija. Kaip teigia V. Vanagas, K. Sirvydo žodynas buvo ankstyvosios leksikografijos pamatas, o K. G. Milkus – apibendrinimas (Vanagas 1994, 139). XIX a. kilo tautinis žemaičių sąjūdis, kurio idėjoms daug reiškė Lenkijos pavyzdys, atsigręžta į kalbą, literatūrą, istoriją. Buvo svarstoma, kas galėtų būti ta „bendroji“ kalba, kuri tarmė tam tinkamiausia. Pats D. Poška kėlė mintį, kad gramatikos rašymas be tinkamo žodyno yra „sienų statymas be pamato“. Analizė atliekama tokiais pjūviais: kitais šaltiniais besiremiančių antraštytųjų (svetima) modifikacijos ir inovacijos (sava), žemaičių, aukštaičių (D. Poškai – sava) ir Rytų Prūsijos tarmių (D. Poškai svetima) suvokimas ir sankirtos, svetimos ir savos, naujos ir pasenusios, raštų ir šnekamosios kalbos leksikos žodynuose vertinimas. Taigi į žodynus žiūrima tiek kultūriniu (kokios realijos atspindimos), tiek lingvistiniu (kaip tos realijos aprašomos ar komentuojamos, kokie atitikmenys pasirenkami, kaip jie grupuojami) aspektais.

РОМАН ВАСЬКО, АЛЛА КОРОЛЁВА

Киевский национальный лингвистический университет

Глобально-прецедентные онимы как результат межкультурного трансфера

Доклад посвящен рассмотрению феномена прецедентности как процесса и результата межкультурной трансферизации.

Особое внимание сосредоточено на раскрытии механизмов процесса межкультурной трансферизации прецедентных имен, которые являются как всемирно известными историческими реальными и художественными персоналиями, так и теми онимными номенами, которые приобрели статус прецедентности в определенный период времени, в том числе и в настоящее время. Предлагаются новые методологические подходы для разработки классификации глобально-прецедентных имен и их трансферизации в разные культуры (например, прецедентные имена *Дон-Кихот*, *Отелло*, *Наполеон Бонапарт*, *Король Артур* и др.).

С этой целью, прежде всего, следует продолжить дискуссию вокруг такого термина, как “культурный трансфер”, формирование научно-понятийного поля которого началось еще в трудах Ю.М. Лотмана, хотя вроде бы буквальное соответствие между теорией трансфера и московско-тартуской семиотикой не прослеживается. Именно культурный трансфер как сложный процесс семиозиса, а не простой перенос из культуры в культуру характерен для такого феномена, как глобальное прецедентное имя: историческое и современное, позволяющий увидеть континуальность языкового и культурного взаимодействия, трансформационные процессы, способствующие переносу знаний и информации из одной культуры в другие.

В заключение сделано предположение о том, что принцип трансфера лежит в основе изучения всех сфер культурных контактов (которые чаще всего рассматривают как межкультурную интерференцию). Прецедентное имя наиболее последовательно отражает процесс трансфера и, как минимум, его триангулярность: 1) семиотизация в системе культуры-донора; 2) перемещение (акт трансферизации); 3) включение в системы принимающих культур. Таким образом, идея континуальности межкультурного пространства является ключевой в теории глобальной прецедентности, связанной с возможностью постоянной реинтерпретации понятий в процессе взаимодействия языков и культур.

СТЕФАН ГЖИБОВСКИЙ

Кафедра славянских языков Университета Николая Коперника

О лингвистическом статусе так называемых „островных говоров” (на примере старообрядцев в Польше)

Территориальные разновидности языка, именуемые „островными говорами”, подчас имеют статус, отличный от таких диалектных образований, которые приписаны к какому-нибудь „общему” языку и являются его „внутренней” лингвогеографической модификацией. Такой „говор”, в отличие от „внутреннего” диалекта, может разрывать связи со своим исходным источником и попадать в иноязычное окружение, ориентирующее многие аспекты его развития в направлениях, отличных от него. За время своего существования он может вступать в неединичные языковые контакты с языками окружения, что несвойственно „внутренним” говорам, которые, несмотря на возможность и действительную реальность „внешних” контактов, так или иначе ориентированы на первоисточник и в связи с ним регулируют основные направления своего развития. Островной же „говор”, развиваясь на отшибе, впитывает многие явления языкового окружения, усваивая их и рассматривая как собственные безотносительно к источнику их происхождения, чему способствует также билингвизм или даже полилингвизм его носителей. Таким образом, выполняя для его носителей основную коммуникативную функцию, он обладает статусом почти равным с „национальным” языком, поэтому его статус выше обычного территориального „внутреннего” говора или диалекта. В терминологическом отношении ему можно приписать статус „этнолекта”, т. е. общего языкового образования без сведения его роли к территориальности.

Таким этнолектом можно назвать „говор” старообрядцев, проживающих в Польше, который, выходясь из псковской диалектной зоны русского языка, и становясь полностью островным после II-й мировой войны, за время своего развития по пути проникновения на территорию современной Польши впитал многие явления из соседних языков и диалектов (белорусских, польских, отчасти и литовских или просто балтийских), игнорируя те явления, которые развивались в это время в общерусском языке и его говорах. Примером такого „игнорирования” является почти полное отсутствие в этнолекте польских старообрядцев так называемых „советизмов”.

СВЕТЛАНА ГРИЦЕНКО

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

Статика и динамика украинского лексикона XVI–XVII вв.

Язык – феномен, демонстрирующий как стабильность своей структуры, правил использования в различных коммуникативных ситуациях, так и динамизм, развитие во временных и пространственных координатах. В каждый период своего существования язык отображает человека как центр мироздания и окружающий мир, постигнутый человеком. Симбиоз различных внеязыковых факторов, отдельные значимые для общества исторические события или деятельность выдающихся личностей, стимулируют динамику языка, определяют направления его развития.

Самыми заметными являются изменения лексики и семантики, обусловленные вербализацией динамики культуры общества. Важным фактором развития языка остаются языковые контакты, которые способствуют изменениям в составе структурных элементов языка. Преобразование лексикона языка в определенные исторические периоды различия количеством представленных в письменных источниках новых элементов, сферами их функционирования, дальнейшей судьбой в структуре языка-реципиента. Изменения могут проявляться в формировании новых значений исконно украинской и заимствованной лексики вследствие метонимии, семантической аттракции, генерализации или специализации значения, формирования коннотативных элементов семантики.

Сопоставление лексиконов украинского языка различных хронологических срезов, в частности – до XV в. включительно и периода XVI–XVII вв., засвидетельствовало потерю лексем (словоформ) или отдельных значений слов, которые сохранились. Функциональная редукция слова, его отсутствие в письменных источниках последующего периода в сопоставлении с предыдущим этапом существования языка свидетельствует о деактуализации обозначаемого понятия в языковой картине мира социума, как и вытеснение (замещение) давно используемой лексемы новой номинацией – исконно украинской или же заимствованной. Обширный пласт заимствований в украинских письменных источниках XVI–XVII вв. способствовал реструктурированию тематических и лексико-семантических групп, которое зависело от состава и архитектоники этих групп, актуальности для социума сферы номинирования и т.д. Лексикон любой эпохи отчетливо формирует социокультурные доминанты, а в сопоставлении с предыдущими этапами функционирования языка позволяет определить их динамику.

Множество заимствований адаптировались к системе языка-реципиента и со временем утратили «изолированность» в украинском языке путем семантической и / или формальной деривации (NB! в украинских письменных источниках XVI–XVII ст. дериваты от заимствований количественно значительно превышают непроизводные словоформы). Формальная деривация регламентирует мотивационные и словообразовательные модели, определяя производительные для соответствующего периода развития языка. Украинские письменные источники XVI–XVII вв. свидетельствуют о наличии негибридных (монолингвальных) и гибридных дериватов. Использование ресурсов украинского языка в формальной или формально-семантической деривации убеждает в мощности ее как источника развития лексикона. Анализ дериватов иноязычного происхождения, «история» их появления в украинском языке XVI–XVII вв., а также изучение функционирования соответствующих заимствований в языке, который является источником их возникновения, и в

(возможных) языках-посредниках, позволяют отдельно для каждого случая гипотетически оценивать их или как образованные в языке-источнике, или как такие, которые появились в результате словообразования в языке-посреднике или в языке-реципиенте. При этом сложность окончательных оценок генезиса дериватов связана с наличием общих для разных взаимодействующих языков аффиксов и моделей словообразования.

Казусной является проблема хронологии заимствований и их производных: важно установить историю функционирования соответствующих лексем в языке-источнике и языках-посредниках, выяснить время их появления, распространения и адаптации в языке-реципиенте. Определение момента «рождения» заимствования в языке-реципиенте предполагает доказательства отсутствия письменной фиксации соответствующей лексемы в древних письменных памятниках. Использование *условного отождествления времени первой фиксации и времени заимствования* позволяет выявить ряд лексем, для которых можно установить время заимствования: год, указанный в письменном источнике (релятивный хронологический признак); точно указанный год написания исследуемого источника. Применение методики *определения времени появления лексемы в опоре на историю обозначаемой реалии* способствовало фиксации заимствований, номинирующих понятия материальной культуры, история возникновения которых чётко установлена, или установлено время, ранее которого эти заимствования не могли появиться в языке-реципиенте. История этих лексем является красноречивой относительно путей их проникновения в язык-реципиент, а также промежутка времени (от 14 до 130 лет) между появлением десигната и фиксацией его названия в украинских письменных источниках. Привлечение обширной внеязыковой информации, *контекста эпохи* для определения времени лексических заимствований в украинский язык показывает, что история реалий и история их названий неразрывны, поэтому для осознания фактов языка имеет значительный интерпретационный потенциал.

Анализ лексики украинских письменных памятников XVI–XVII вв. убеждает в том, что развитие лексикона происходит различными путями; их характеристики не соответствуют общим моделям, поскольку даже в пределах очерченного направления возникновения новых слов засвидетельствовано проявления различных факторов.

ИГОРЬ КОРОЛЕВ

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Институт филологии

Эколингвистические модусы природных и социальных доминант в дискурсивном пространстве

Современный глобализированный мир с мощной информатизацией всех сфер жизни способствует стремительному процессу трансформации национальных дискурсивных пространств в поликультурные. В этом аспекте к проблематике эколингвистики наблюдается активный исследовательский интерес со стороны представителей различных научных направлений – экологов, лингвистов, психологов, педагогов, социологов, философов, историков (А. Дерн, Л. ван Лиер, А. Лихачева, А. Филл, Х. Хаарман, М. Халлидей, Э. Хауген, В. Шаховский и др.).

Актуальность темы доклада связана с важностью изучения тех эколингвистических модусов природных и социальных доминант в дискурсивном пространстве, которые функционируют и развиваются в языке и речи в их многовекторной взаимосвязи с обществом в контексте глобализационного, поликультурного процесса, защищая экологический портрет национального языка от негативного воздействия окружающей среды и социума, обеспечивая его экологическую безопасность. Постулируется существование универсальных и специфических для каждой лингвокультуры эколингвистических модусов дискурсивного пространства, представленных природными и социальными доминантами языка и речи, функционирующих и развивающихся в поликультурном континууме в многовекторной взаимосвязи с обществом.

Генезис их формирования связан как с биологическими естественными свойствами, которые преимущественно являются универсальными, так и с приобретенными в течение исторического развития социальными доминантами, демонстрирующими специфические особенности, влияя на становление, защиту и сохранение лингвокультурной идентичности каждого отдельного этноса и на самоидентификацию каждого его представителя. Дискурсивное пространство определенных этноязыковых континуумов зависит от естественных и социальных доминант языка и речи как репрезентантов следующих сфер функционирования эколингвистических модусов: языковая политика и языковая ситуация; территориальная и социальная стратификация национального языка, билингвизм, межъязыковая интерференция; терминография и ономастикон; конкретные аспекты риторики, стилистики и культуры языка и речи, в частности в методике преподавания; общественные ценности и национально-ценностные ориентиры; традиционная нематериальная культура в триаде язык – экология – окружающая среда; медиаэкология – влияние медийных платформ на массовое сознание; различные типы дискурса лингвоэкологического характера; когнитивно-семиотические константы языкового / коммуникативного сознания.

Таким образом, предложенная в докладе концепция эколингвистических модусов природных и социальных доминант в дискурсивном пространстве конкретной этнокультуры, которые выражаются прежде всего в языке и речи, будет способствовать созданию алгоритма по развитию, сохранению и безопасности национального языка в современных глобализационных условиях поликультурного континуума.

ЕЛЕНА КРЮКОВА

Киевский национальный лингвистический университет

Название доклада: психо-социальная адаптация сознания носителей разных языков к межкультурному общению

Доклад посвящен рассмотрению вопроса о формировании в сознании носителей разных языков психо-социальных установок к межкультурным контактам.

Особое внимание сосредоточено на раскрытии такого понятия, как психо-социальное познание, на этапе которого говорящий не на родном языке начинает ощущать определенные барьеры, препятствующие успешности межкультурной коммуникации.

С этой целью предлагается рассмотрение межкультурных контактов не просто как взаимного влияния разных культур, а как сложного процесса, предполагающего, прежде всего, еще доязыковую стадию психо-социальной адаптации участников таких контактов к системам ценностей и традиций обменивающихся информацией сторон. При таком подходе учитывается тот факт, что каждая национальная культура представляет собой динамическую систему осознаваемых и неосознаваемых ценностей, норм и моделей поведения, характерных для определенного коллектива и отличающих ее от других культурных групп, толерантное отношение к которым позволяет избежать коммуникативных девиаций и является залогом кооперативного межкультурного общения.

Планируя межкультурные контакты, необходимым условием для их реализации является интенциональная установка коммуникантов к такому общению, в основе которой и лежит феномен психо-социальной адаптации, влияющий на дальнейшее поведение человека в условиях определенного стресса. Поскольку ситуация межкультурного общения предполагает в том числе распознавание эмоций, вербальных и невербальных кодов, Я-концепцию, каузальную атрибуцию, поведение в условиях назревающих коммуникативных девиаций и т.д., то инструментом, готовящим к решению этих факторов, является формирование в сознании участников коммуникации – представителей разных культур – психо-социальной адаптации к общению.

В заключение сделано предположение о том, что успешность межкультурных контактов во многом определяется культурной сенситивностью человека, умением балансировать различия между культурами как результат психо-социальной адаптации.

ДАРЬЯ ЛАВРИНОВ

Институт польского языка Польской академии наук

Образ мазура в славянской фольклорной языковой картине мира

На материале украинского, польского, и частично русского и белорусского фольклора, рассматривается образ мазура в славянской фольклорной языковой картине мира. Анализу подвергаются анекдоты, сказки, народные рассказы и поговорки, на основе которых формировался славянский фольклорный языковой стереотип мазура. Представлены языковые средства вербализации и основные черты стереотипного образа мазура. Для поляков он «свой-чужой»: говорящий «странным» диалектом объект насмешек. Для украинцев, белорусов – носитель «чужой» культуры и языка. Тем самым в фольклорном материале всех анализируемых групп этноним *мазур* иногда превращается в апеллятив.

НАТАЛИЯ ЛАДЫНЯК, ТАТЬЯНА СУКАЛЕНКО

Каменец-Подольский национальный университет имени Ивана Огиенка,
Университет государственной фискальной службы Украины

Концепт *Богородицы* в украинской и польской языковых картинах мира

В докладе осуществлен сравнительный анализ концепта БОГОРОДИЦА, представленного в украинской и польской языковых картинах мира. На материале разнотипных словарей украинского и польского языков, фольклорных текстов и художественного дискурса определены средства его вербализации в украинском и польском языках, установлены сходные и отличительные черты. Выяснено, что концепт БОГОРОДИЦА является доминантным для языкового сознания украинцев и поляков. Его отличия в украинской и польской религиозных традициях обусловлены особенностями православного и католического мировоззрения. Лексикографический анализ выявил, что дефиниции концепта БОГОРОДИЦА в украинском и польском языках являются наиболее близкими по содержанию в номинациях *Божа Мати* и *Matka Boża* – ‘христианское название матери Христа’. В современных толковых словарях украинского языка первичной, нейтральной является лексема *Богородиця*, тогда как в словарях польского языка в этом плане выступает сочетание лексем *Matka Boża*. Определено, что в фольклорных текстах концепт БОГОРОДИЦА представлен синонимичными единицами, раскрывающими дополнительные значения, репрезентирующие народное мировоззрение. В украинской и польской этнокультурах *Богородиця* / *Matka Boża* – ‘заботливая, любящая мать, мать всех людей, защитница обездоленных’. Эти значения вербализованы посредством лексических единиц: *Пречистая Мати*, *Божа Мати (Мати, Матінка)*, *Свята Божа Мати*, *Пречиста Діва Мати*, *Діва Марія*, *Пречиста(я) Діва*, *Свята Діва*, *Пресвята Діва*, *Пречиста Діва Марія*; *Matka Boża*, *Matka Boska*, *Matka Jezusova*, *Boża Rodzicielka*, *Matka Najświętsza*, *Matka Przenajświętsza*, *Panna (Panienka) Maryja*. Богородица в обеих народных традициях нередко ассоциируется с природой и плодovitостью земли, что свидетельствует о функционировании в рамках анализируемого концепта архетипов дохристианского времени. Украинцы также называют ее *Святою Покровою* – покровительницей запорожских казаков и украинского войска; советчицей и опекуной для незамужних девушек. Поляки величают *Regina Polonie* (Королева Польши), *Królową nieba i ziemi*, *Królową Aniołów*. Анализ украинского и польского художественного дискурса обнаружил авторское употребление метафоризованных лексических единиц для обозначения концепта БОГОРОДИЦА: *Скорбна Мати*, *Зірниця Порання*, *Пречиста заступниця усіх*, *Найкраця квітка*, *Лаври Вседіва*, *Чорнобильська Мадонна*; *Panna Polna*, *Gwiazda Zaranna*, *Jutrzenka zorza*, *Panna Pobozna*, *Królową Polskiej Korony*, *Przenajświętsza Biała*, *czysta lilia*, *Pani słoneczna*, *Matka Jagodna*, отражающих этнокультурную специфику индивидуальных особенностей мировоззрения писателей.

ОКСАНА НИКА

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

**Оним в барокковой проповеди XVII века
(к построению словаря онимов бароккового текста)**

В современной лексикографии недостаточно представлены словари онимов, составленные на материале письменных источников различных историко-культурных периодов. В частности, не представлен словарь онимов XVII века, в котором зафиксированы имена собственные, которые определяют культурные доминанты барокко, как и их реализацию в популярном для этого времени жанре – проповеди. Такие типы словарей дают возможность определить языковые и культурные контакты, выявить особенности функционирования онимов в барокковых текстах, часто они становятся основой для создания бароккового концептизма.

Словарь онимов XVII века основан на текстах «руськомовных» проповедей А. Радивиловского, И. Галятовского, Л. Барановича и др. Проанализированы принципы построения словаря онимов XVII века: учет языкового и речевого (контекстуального) значений употребления онима (метафора, сравнение, символ), происхождение слова, правописные и графические особенности передачи онима в старопечатном тексте. В некоторых случаях в тексте определяется этимология онима, что способствует более глубокому раскрытию смысла высказывания в проповеди. В словаре отражен широкий круг онимов – употребленных в нарицательном или переносном значении, а также мифологических имен.

ЗИНАИДА ПАХОЛОК

Луцкий институт развития человека Университета

Украинский пласт в научном наследии Миколая Крушевского

Миколай Крушевский – специалист по общему и индоевропейскому языкознанию – использовал для теоретических доказательств разнородный лингвистический материал, среди которого был и украинский. Этот факт объясняется его рождением в Луцке, фоновой информацией и коммуникацией с волынянами в Луцке, Ковеле и Солотвине. Знания украинского языка позволили ученому, во-первых, записывать поверья, три из которых он употребил в первом научном труде «Заговоры как вид русской народной поэзии». Во-вторых, читать украинские книги, которые были в библиотеке Луцкого дворянского училища. Свидетельством этому является рассказ Олекси Стороженка «Межигорський дід», используемый в Казани во время сдачи экзамена. В-третьих, привлекать украинскую лексику для иллюстрации размышлений и выводов в статьях и вopus magna «Очерк науки о языке».

Но отдельного внимания заслуживает номинация языка. Название «Украина» для обозначения южных земель Руси впервые зафиксировано в «Ипатьевской летописи» еще в 1187 г. Словосочетание «украинский язык» использовалось, начиная с XVI в., для обозначения языка казацких земель. Прилагательное «украинский» относительно языка широко начало употребляться лишь в XIX в. В Российской империи украинский язык официально называли «малорусский язык», поскольку «Малой Россией» с 1303 г. в церковной традиции именовали вначале Галицько-Волынское княжество, потом это название было перенесено на левобережную Гетманщину, а со временем на всю Украину (на земли в составе Московии / Российской империи в Австро-Венгрии).

В работах ученого зафиксированы примеры с официальным названием украинского языка, иногда с уточнением Волынская губерния.

Привлечение Миколаем Крушевским украинского пласта свидетельствует о лингвистической эрудиции автора и желании, раскрывая потенциал негосударственного языка, поставить его вровень с другими европейскими языками.

РУСЛАН ТКАЧУК

Институт литературы имени Тараса Шевченка Национальной Академии Наук Украины

Православный мир в реформационной орбите: отрицание культа Богородицы в рукописи Мелетия Смотрицкого 1609 года

Влияние реформационного движения Западной и Центральной Европы XVI–XVII веков на украинскую письменность остается неисследованным, несмотря на то, что в начале XX века М. Грушевский обосновал в своих работах актуальность этого вопроса для украинской гуманитарной науки. Объектом исследования ученых, которые изучали церковную письменность раннеמודерной Украины, были в первую очередь произведения писателей православного исповедания. Творения реформаторских книжников, полемические сочинения которых, констатировал И. Буковский, преобладали количеством работы католиков во второй половине XVI века, игнорировались, считались еретическими, а потому второстепенными. Феномен европейской Реформации, достижения которой Украина усваивала частично при посредничестве Великого княжества Литовского, где благодаря князю Николаю Радзивиллу Чёрному кальвинизм занимал сильные позиции, осмысливался в среде украинских богословов. В результате диалога православных богословов с реформаторами велась попытка вернуть «русский веру» к основам раннеапостольского христианства, просматривалась архитектура теологии обновленного православия, которая, впрочем, осталась нереализованной.

Латинско-польское «Рукописное произведение Мелетия Смотрицкого с 1609 года», которое издал в 1906 году К. Студинский в «Памятниках полемической письменности» служит доказательством проникновения реформаторского учения в богословскую мысль православных священнослужителей. Мелетий Смотрицкий, который написал в защиту православной церкви в Виленском монастыре Святого Духа такие полемические сочинения, как «Θρησος to iest lament iedyney Ś. Powszechney Apostolskiey Wschodniey Cerkwie» (1610), «Verificatia niewinności» (1620), «Obrona Verificaciey» (1621), высказал в упомянутом сочинении согласие с отдельными артикулами «Аугсбургского вероисповедания» (1530). Так, ведущий православный богослов Украины, обвинив католическую церковь в предоставлении святой Марии атрибутов Бога, вслед за Мартином Лютером и Филиппом Меланхтоном выступил против молитвенной практики святым, поклонения Марии как Богу. Игнорирование литературоведами этого сочинения Мелетия Смотрицкого подталкивает современных исследователей к изучению генеалогии реформаторских мыслей православного писателя, постигнуть которые удастся благодаря исторической и богословской реконструкции становления культа Богородицы в христианской церкви.

ОЛЕСЯ ЧЕРХАВА, НАТАЛИЯ БАЗЫЛЯК

Киевский национальный лингвистический университет

**Религиозно-популярный дискурс как пространство для
межконфессиональных контактов**

Доклад посвящен изучению вопроса о принципах таксономии религиозного дискурса на разные его виды, одним из которых является религиозно-популярный дискурс как пространство для наиболее открытых межконфессиональных контактов.

Особенное внимание уделено рассмотрению лексики славянских и германских языков через их контакты с балтийскими и другими языками, характерной для данного вида религиозного дискурса и являющейся маркером для репрезентации наиболее важных религиозно-моральных смыслов концептов ПРАВЕДНОСТЬ и ПОКАЯНИЕ в различных конфессиональных христианских вероучениях: протестантском, католическом, православном и др.

Опираясь на уже принятые выводы о том, что эпоха христианства внесла огромный цивилизационный вклад в формирование мировой духовной культуры, выражая коллективную память народов, произведен семасиологический и ономасиологический анализ имен концептов ПРАВЕДНОСТЬ и ПОКАЯНИЕ, а также их синонимов и других вербализаторов в англо- немецко- и украиноязычных текстах двух видов религиозно-популярного дискурса: информационного и агитационного. Выявлены концептуально-семантические и, прежде всего, диахронические связи исследуемых лексем в балтийских языках, в частности, с литовским.

Сделан предварительный вывод о том, что религиозно-популярный дискурс представляет собой диахронно-синхронный семиотический код базовых религиозных смыслов концептов ПРАВЕДНОСТЬ и ПОКАЯНИЕ, отражающих христианско-библейное сознание носителей германских и славянских языков – представителей различных конфессий – в их тесных языковых и культурных контактах с балтийскими народами.

МАРИНА ЧИСТЯКОВА

Институт литовского языка

**Версии слова Иоанна Златоуста о милостыне
в церковнославянском Прологе**

Слово Иоанна Златоуста о милостыне, инц.: *Милостыни ремественица есть мудра...*, являющееся выдержкой из 32-й Беседы „Толкования на Послание ап. Павла к Евреям“ святителя Иоанна Златоуста, встречается в церковнославянском Прологе среди ноябрьских чтений. Гомилия была включена на 11 ноября уже начальном этапе формирования назидательной части Пролога, поскольку читается в наиболее ранних списках, содержащих поучительный раздел (начиная с Соф. 1324, сер. XIII в. и др.). Слово о милостыне на эту дату вошло в древнейшие редакции Пролога (краткую и пространную) и продолжало переписываться в более поздних редакциях не только Простого (псковская ред.), но и Стишного прологов (новгородская ред., кирилло-белозерская расширенная ред.). В последствии этот текст был включен в печатный Пролог, начиная с первого издания 1641 г. и перепечатывался в последующих изданиях. По нашим наблюдениям, в прологах, созданных и бытовавших в землях Великого княжества Литовского и Польского королевства, представлена не только традиционная версия слова Иоанна Златоуста о милостыне, непосредственным источником которого является церковнославянский годовой Златоуст (завершающая часть слова о милостыне в 23-ю неделю по Всех святых, нач.: *Братие, внемлите милостыни ваша...*), но и ее вариации (как переработки традиционного проложного поучения, так и независимые выдержки из первоисточника – 32-й Беседы „Толкования на Послание ап. Павла к Евреям“). Последним в докладе будет уделено особое внимание (версии, представленные в новгородской, киевской и музейной редакциях Пролога), поскольку они свидетельствуют о творческой деятельности книжников ВКЛ, а позднее и Речи Посполитой, и позволяют охарактеризовать местную книжную традицию как весьма самобытную и уникальную.